

prosvetni delavec

Med drugim preberite

- V KRATKEM JAVNA RAZPRAVA O NOVIH PROGRAMIH VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA UČITELJEV, str. 2
- PROBLEME JE TREBA REŠITI TAKO — PO DELEGATSKI POTI, str. 3
- OBJAVE — VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI PROGRAM ZA STROKOVNO IZPOPOLNJEVANJE UČITELJEV SAMOUPRAVLJANJA S TEMELJI MARKSIZMA, str. 5
- TELEVIZIJA V ŠOLI, str. 9

Javna razprava brez širše javnosti?

Kako v prihodnje razvijati usmerjeno izobraževanje, v čem spremeniti in dopolniti dozdajšnje programske in sistemske podobe srednjega usmerjenega izobraževanja, kako priti do večje usklajenosti in enotnosti v usmerjenem izobraževanju med republikami in pokrajinama — o teh vprašanjih bo v bližnji prihodnosti po vsej Jugoslaviji precej razprav. V nekaterih republikah — v Srbiji, Črni gori in na Hrvaškem — ter v obeh avtonomnih pokrajinah, kjer so najprej uvedli v srednje šole usmerjeno izobraževanje in ga zasnovali dvostopenjsko (v prvih dveh letnikih samo splošno, nato šele strokovno izobraževanje), so pred večjimi programskimi in sistemskimi popravki. Analize in drugi podatki jih silijo k celostni oceni dozdajšnje reforme srednjega izobraževanja. Nekoliko drugače je z republikami, kot so Slovenija, Bosna in Hercegovina in Makedonija, ki so šle v reformo kasneje in so izoblikovale srednje šole kot razčlenjeno celoto, v kateri se splošno in strokovno izobraževanje prepletata že od prvega letnika.

Te različne izkušnje in različni ritmi spreminjanja srednje šole dajejo nemara vtis še večje neenotnosti med republikami in pokrajinama pri razvijanju usmerjenega izobraževanja in večje neprehodnosti med republiški in pokrajinski mejami. V gradivih o nadaljnjem razvijanju in usklajevanju usmerjenega izobraževanja zato močno izstopa želja po večjem poenotenju usmerjenega izobraževanja, po večji sistemski in programski usklajenosti republik in pokrajin. Tako je medrepubliško-pokrajinska komisija za reformo izobraževanja dala v javno razpravo predlog Osnov za dograjevanje in usklajevanje usmerjenega izobraževanja od prve do pete stopnje strokovne izobrazbe v SFRJ. Predlog, ki ga je komisija obravnavala in sprejela letošnjega 6. julija, je dočakal slovenski prevod 5. 9. 1984, prve razprave v prosvetnih organih — Republiškem komiteju za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo ter Svetu za vzgojo in izobraževanje pri predsedstvu RK SZDL pa te dni. Javna razprava naj bi bila končana, kot je zapisano v predlogu, najkasneje do konca oktobra 1984, dokument pa sprejet do konca tega leta.

Tako bomo spet imeli načrtovano javno razpravo, ki bo nemara ostala samo v krogu prosvetnih organov — širša javnost bo iz nje marsikje izključena, prav tako tudi delavci v usmerjenem izobraževanju, učenci in študenti. Sam dokument je nastal nekaj let, avtorji pa so javni razpravi namenili le dober mesec. Komisija, ki ga je pripravila, očitno rabi samo še soglasje prosvetnih forumov, sodelovanje in soglasje širše družbene in pedagoške javnosti ter združenega dela ji pri tem ni pomembno.

V vzporednem gradivu o usmerjenem izobraževanju, ki ga je pripravila in v juniju dala v širšo razpravo Sekcija za izobraževanje, znanost in tehnično kulturo pri Zvezni konferenci SZDL (Aktualna vprašanja pri uresničevanju socialistične samoupravne preobrazbe usmerjenega izobraževanja in vzgoje ter naloge socialistične zveze), pa je med drugim kritična ugotovitev, da »učitelji, učenci, študenti in udeleženci ter njihove družbene organizacije niso dovolj vključeni v pripravo sprememb, v samoupravno in strokovno uresničevanje preobrazbe usmerjenega izobraževanja in vzgoje.« V prihodnje bo treba to napako odpraviti, poudarja gradivo.

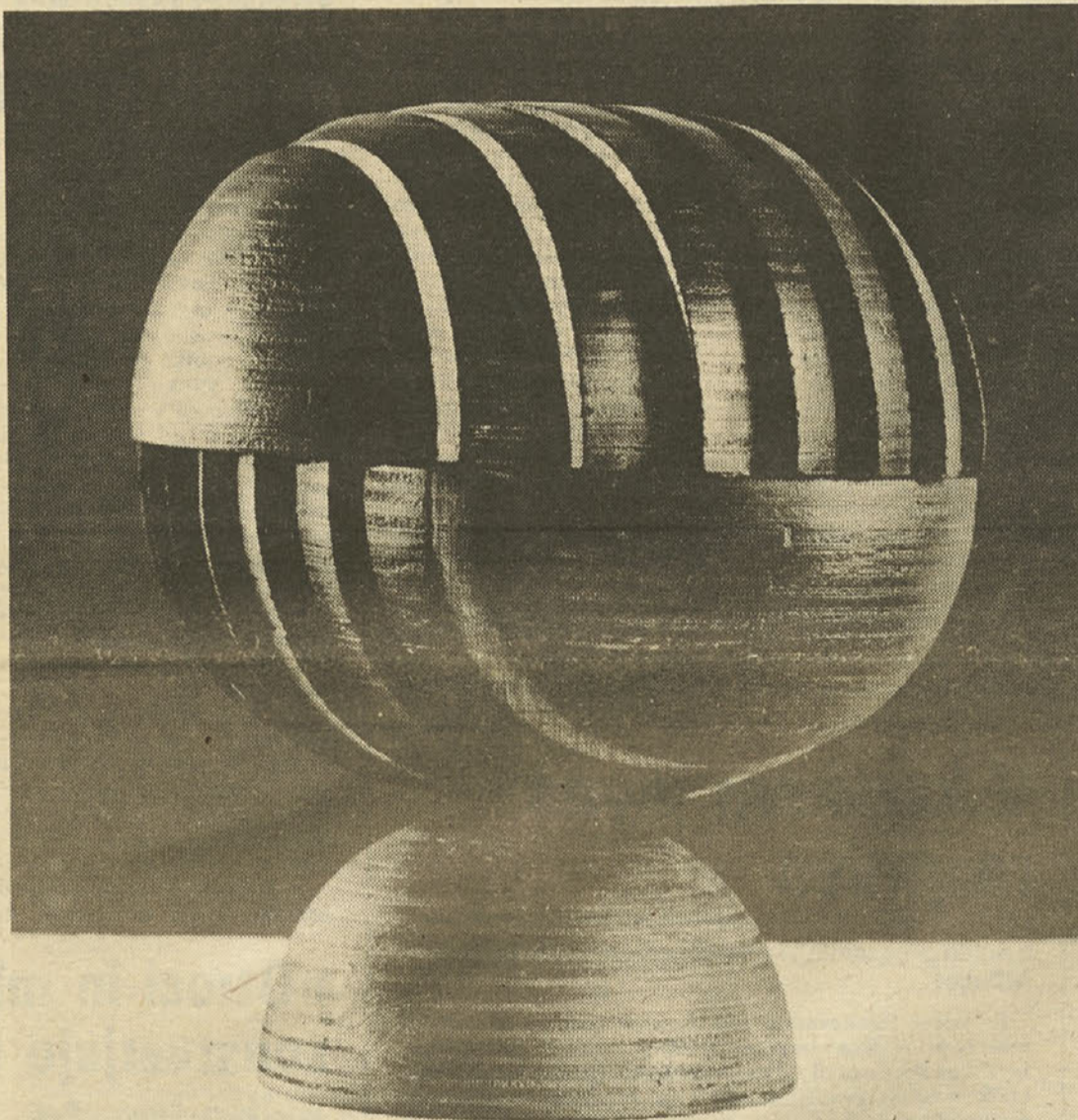
Tako se dogaja še naprej, da leвица ne ve, kaj dela desnica, da z eno roko gradimo, z drugo podiramo. Zaskrbljenost ne bi bila potrebna, če odprta vprašanja ne bi bila pomembna in bi njihova taka ali drugačna rešitev ne prizadela širšega kroga ljudi. V resnici pa gre za pomembna vprašanja in zelo odgovorne rešitve.

Ko je Svet za vzgojo in izobraževanje pri predsedstvu RK SZDL dne 1. 10. 1984 razpravljal o obeh gradivih, je imel več kritičnih kot pohvalnih besed. Predlog Osnov za dograjevanje in usklajevanje usmerjenega izobraževanja od prve do pete stopnje strokovne izobrazbe v SFRJ je očitno nastal vse preveč le v krogu prosvetnih organov, ki jim je notranja, včasih tudi le formalna sistemska usklajenost pomembnejša kot usklajenost usmerjenega izobraževanja s potrebami združenega dela in sodobnimi zahtevami po kakovostnem znanju. Zato iščejo izhod v poenotenju trajanja, predmetnikov in programov, v skupnih programskih jedrih in učbenikih, manj pa v dogovorih združenega dela znotraj Jugoslavije in v zagotavljanju ravnih in kakovosti izobrazbe, kot ju potrebuje združeno delo po posameznih panogah in dejavnostih. Za vso našo družbeno skupnost so zelo pomembni skupni temelji usmerjenega izobraževanja, za njihovo uresničevanje pa ni potrebna uniformnost, ki bi siromašila šolstvo in ga podredila povprečju. Taka logika omejuje preobrazbo na šolsko reformo in ni daleč od tiste administrativne logike, ki bi rada predpisovala vsem enako in bi izključila iz ustvarjalnega razvijanja usmerjenega izobraževanja najširšo družbeno in strokovno javnost, z združenim delom vred.

Svet je menil, da je treba tudi gradivo Zvezne konference SZDL še izpopolniti in konkretizirati, da bo bolje zrcalilo stanje in potrebe nadaljnjega razvoja usmerjenega izobraževanja.

V teh razpravah se včasih odpre tudi vprašanje, zakaj se učitelji, učenci in študenti bolj ne ogrevajo za usmerjeno izobraževanje. Le kako naj bi se, kadar najvišji organi na tem področju, eden takih je medrepubliško-pokrajinska komisija za reformo, načrtujejo javne razprave o usmerjenem izobraževanju brez pedagoške javnosti, brez učenec in študentov?

JOŽE VALENTINČIČ

Vasilije Četković Vasko: Skulptura 82

Kakšnega učitelja potrebujemo?

Okrogla miza na Pedagoški akademiji v Mariboru

Okrogla miza o temi Kakšnega učitelja potrebuje sodobna samoupravna socialistična osnovna šola — pripravil jo je Center za marksistične študije Pedagoške akademije v Mariboru dne 27. 9. 1984 — je postavila uglednemu krogu zbranih pedagoških delavcev iz pedagoških šol ter strokovnih organov in organizacij nekaj temeljnih vprašanj, ki jih moramo rešiti ob prehodu na visokošolsko izobraževanje učiteljev. Kakšnega učitelja potrebuje današnja osnovna šola, kakšno mesto naj imajo v programih stroka, pedagoško-psihološki predmeti in praktično usposabljanje za vzgojno-izobraževalno delo, kako naj bo zasnovano štiriletno izobraževanje predmetnih učiteljev, da jim bo dalo potrebno strokovno, pedagoško-psihološko in metodično znanje, jih vsestransko usposobilo in razvilo njihovo osebnost?

Ta in še druga vprašanja so posebno aktualna danes, ko dozorevajo novi visokošolski programi za izobraževanje pedagoških delavcev. Njihovo uvajanje bo zahtevalo tudi nekatere sistemske spremembe in določeno reorganizacijo dosedanjega izobraževanja učiteljev. Bolj kot v preteklosti je treba premisliti, kako bomo izoblikovali novi sistem izobraževanja učiteljev in vzgojiteljev, da bo ohranil dozdajšnje zlahtno dediščino in jo razvil na kakovostno višjo stopnjo.

Za zdajšnje reformno razpoloženje na tem področju je značilna bojazen, ki jo je bilo čutili tudi v Mariboru, da bo prehod na visokošolsko izobraževanje osnovnošolskih učiteljev pomenil le delen ali celo samo navidezen napredek: da bomo imeli v stroki sicer bolj podkovanega učitelja, ki bo imel tudi nekaj

teoretičnega znanja iz pedagoških predmetov, v praksi pa se ne bo izkazal, ker bo premalo usposobljen za pouk v osnovni šoli in za vse tisto vzgojno, mentorsko in animatorsko delo, ki ga zahtevajo interesne in druge dejavnosti ter vsestransko spodbujanje otrokovega razvoja. Dvom, ki ga je čutili: ali bodo tudi tiste šole in smeri, ki bodo na novo prevzele izobraževanje osnovnošolskih predmetnih učiteljev, imele dovolj poslušala za potrebe sodobne osnovne šole, bodo imele potrebne gnotne in kadrovske možnosti, bodo znale teoretično izobraževanje povezati s praktično pripravo za pedagoško delo, bodo znale ustvariti v času šolanja ozračje in odnose, ki bodo oblikovali mladega človeka s pretanjenim poslušanjem za potrebe in zahteve mladih?

Nadaljevanje na 2. str.

OBJAVE

**Vzgojno-izobraževalni
program za strokovno
izpopolnjevanje
učiteljev
samoupravljanja
s temelji marksizma**

Vzgojno-izobraževalni program za strokovno izpopolnjevanje učitejev s temelji marksizma

I SPLOŠNI PODATKI O VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM PROGRAMU

- 1.1. Vrsta programa: program za izpopolnjevanje.
- 1.2. Naziv programa: program za strokovno izpopolnjevanje učiteljev predmeta samoupravljanja s temelji marksizma, ki nimajo ustrezne smeri strokovne izobrazbe.
- 1.3. Naziv usmeritve: pedagoška.
- 1.4. Naziv posebne izobraževalne skupnosti: Posebna izobraževalna skupnost za pedagoško usmeritev.
- 1.5. Naziv programa oziroma smeri, ki je podlaga za oblikovanje programa za strokovno izpopolnjevanje: interdisciplinarni program študija STM na FSPN.
- 1.6. Trajanje izobraževanja po programu: dva semestra.
- 1.7. Pogoji za vključitev in za dokončanje izobraževanja.
 - 1.7.1. Pogoji za vključitev v program: obveznost kandidata, da si v skladu s sklepom Strokovnega sveta SRS za vzgojo in izobraževanje pridobi ustrezno izobrazbo. Vanj se lahko vključujejo kandidati z visoko izobrazbo iz filozofije, sociologije, zgodovine, geografije, novinarstva, ekonomije, prava, politološke smeri, ki imajo najmanj eno leto delovnih izkušenj pri poučevanju predmeta STM.
 - 1.7.2. Pogoji za dokončanje: Učenec, ki je uspešno opravil vse obveznosti po programu, dobi potrdilo o končanem programu.
- 1.8. Program so sprejeli uporabniki in izvajalci v Posebni izobraževalni skupnosti za pedagoško usmeritev na seji skupščine dne 18. 7. 1983.
- 1.9. Program se izvaja od šolskega leta 1983/84.

II. PREDMETNIK

Predmet	Štev. ur	Opombe in pojasnila
01. Zgodovina in sestavina marksizma s pregledom razvoja marksistične misli v Jugoslaviji	40	
02. Poglavlja iz sociologije (struktura jugoslovanske družbe)	20	
03. Sodobni socializem	20	
04. Poglavlja iz politične ekonomije in ekonomskega sistema SFRJ	20	
05. Poglavlja iz teorije in prakse samoupravljanja	20	
06. Metodika predmeta STM	40	
Skupaj ur	150	
Število tednov izpopolnjevanja	21	Program se izvaja vsak teden ob petkih in sobotah, skupno po 7 ur

Opombe in pojasnila:

- a) Obveznosti iz vseh predmetov predmetnika morajo opraviti udeleženci, ki imajo diplomu visoke šole (fakultete) iz geografije, zgodovine, prava in pedagogike.
- b) Udeleženci, ki imajo diplomu iz filozofije (A) brez povezave s sociologijo, so oproščeni obveznosti iz predmeta zgodovine in sestavine marksizma s pregledom razvoja marksistične misli v Jugoslaviji.
- c) Udeleženci, ki imajo diplomu ekonomske fakultete, so oproščeni obveznosti iz predmeta poglavja iz politične ekonomije in ekonomskega sistema SFRJ.
- č) Udeleženci, ki imajo diplomu iz sociologije B ali kadrovske organizacijske usmeritve ali usmeritve za socialno delo ter novinarstvo, so oproščeni obveznosti iz sodobnega socializma, poglavij iz sociologije in poglavij iz politične ekonomije in ekonomskega sistema SFRJ.
- d) Udeleženci, ki imajo diplomu sociologije — ARU in sociologija — splošna smer ter diplomu politologije, morajo opraviti skupino pedagoških predmetov in metodiko STM.

III UČNI NAČRT

1. ZGODOVINA IN SESTAVINE MARKSIZMA S PREGLEDOM RAZVOJA MARKSISTIČNE MISLI V JUGOSLAVIJI

1.1. Vzgojno-izobraževalni smotri

V skladu s specifično poprejšnjo izobrazbo bodo slušatelji dopolnilnega usposabljanja s predavanji in z lastnim študijem predelali le tisti del programa, ki jim bo zapolnil vrzeli v njihovem dosežanem poznavanju marksizma. Enotnost marksizma kot znanstveno-idejne in revolucionarne teorije in prakse ima veliko spoznavno-vrednostno implikacijo za samo poučevanje marksizma

v vzgojno-izobraževalnem procesu. Obravnavanje problemov se ne izgublja v nekem zgodovinskem vedenju, ki bi bilo samo sebi namen, ampak se nenehno izteka v sodobne dileme teoretične misli in družbene prakse. Pozornost je namenjena zlasti vprašanjem, pomembnim za jugoslovansko socialistično, samoupravno, neuvrščeno pot ter možnostim in spodbudam, ki jih odpira takšna družbenopolitična stvarnost razvoju marksistične misli. Učitelje opozarja na nevarnost pragmatične in apologetske vloge marksizma v vzgojno-izobraževalnem procesu, ki se izčrpa v nekritičnem slavospevu samoupravni družbi kot brezkonfliktni in idealno harmonični, in v obrambi vsakodnevnih političnih akcij ter zakonskih predpisov samoupravne družbe. V slušateljih krepi prepričanje, da vzgojno-izobraževalna vloga marksizma v šoli ni gojenje cenenege kritiziranja, ampak preiščena družbena kritika na podlagi spoznanj. Slušateljem se pri številnih problemih in temah predoči, kako pomembna je integrativna narava marksističnega dialektičnega načina obravnave v izobraževalnem procesu v interdisciplinarnosti in korelacijskih povezavah med predmeti. Enotnost teorije in prakse je pomembna za enotnost spoznavne in vrednostne komponente v izobraževalnem procesu. Številne antropološke, etične in politološke teme so zelo pomembne za oblikovanje osebnosti mladega človeka. Slušatelji naj čimbolj odkrivajo to vzgojno-oblikovalno razsežnost tudi v navidezno čisto spoznavno-znanstvenih problemih in si izoblikujejo mnenje, da tako s pedagoškega kot s strokovno-filozofskega vidika ni primerno postavljati v nasprotje spoznavne vrednosti ter vzgojno-izobraževalne razsežnosti marksizma.

1.2. Vzgojno-izobraževalna vsebina

1. MARKSIZEM KOT TEORIJA IN PRAKSA REVOLUCIONARNEGA BOJA DELAVSKEGA RAZREDA

- znanstvene, filozofske in družbene podmene nastanka marksizma in protislovja kapitalistične družbe v 19. stoletju
- marksizem in meščanski materializem
- marksizem in meščanski historični idealizem nemške klasične filozofije
- marksizem kot zgodovinski materializem
- znanstvena, idejna in revolucionarna narava marksizma.

2. MARXOVA TEORIJA ČLOVEKA IN DELA

- človek kot družbeno in družbeno naravno bitje
- enotnost in protislovje med človekom in naravo ter povezanost zgodovine narave in zgodovine ljudi
- naravne predpostavke človekovega dela in njihova posredovanost s človekovim delom
- vloga dela pri nastajanju človeka in sodobnega spoznanja antropogeneze
- družbeno-zgodovinska narava zavesti in človekovih čutil
- preproste prvine delovnega procesa in dvojna določenost dela: materialno-tehnološke in družbene oblike dela
- proizvajalne sile, razredni boj in razvoj družbene delitve dela
- delitev dela in odtujenost dela
- ideološke posledice odtujenega dela
- odtujenost ustvarjalnega dela
- tehnološke, znanstvene in družbene predpostavke ukinjanja odtujenega dela
- različne oblike odtujitve v sodobni znanosti in tehnologiji.

3. EKONOMSKA BAZA IN PRAVNO-POLITIČNA IDEJNA NADGRADNJA

- družbena formacija kot enotnost vseh momentov družbene celote
- družbena bit in oblike družbene zavesti
- proizvodni proces in ideološka narava družbene zavesti
- dialektika povezovanja med družbeno bitjo, oblikami družbene zavesti in pravno-politično nadgradnjo
- umetnost, kultura, razredni boj in revolucija
- pomen umetnosti in kulture za razvoj človekove osebnosti in njegovih ustvarjalnih sposobnosti
- religija — znanost — marksizem, ideologija
- družbena vloga in pomen religije v samoupravni družbi
- znanost kot produktivna ekonomska sila in revolucionirajoča duhovna napredna družbena sila.

4. REVOLUCIONARNA PRAKSA, RAZREDNI BOJ, REVOLUCIJA

- Marxov pojem prakse
- ekonomski, politični in idejni pogoji razrednega boja
- razredni boj in razredni kompromis
- razredni boj in boj za mir
- razredni boj in razredni interesi
- iztek razrednega boja v socialno revolucijo
- Marxova vojna misel.

5. ANTROPOLOŠKI, ETIČNI, HUMANISTIČNI VIDIKI MARKSIZMA

- osebnost in družba
- biološka in družbena individualnost
- smisel, sreča in vrednost človekovega življenja

- naravoslovno, družbeno, filozofsko razumevanje smrti
- etika, morala in družbena praksa
- razredna in splošno človeška narava morale.

6. ELEMENTI ZGODOVINE IN PRAKSE MARKSISTIČNE MISLI V JUGOSLAVIJI

- začetek revolucionarnega delavskega gibanja in socialistične misli v jugoslovanskih deželah in njihove prve idejne manifestacije (Svetozar Marković, Dimitrije Tucović idr.)
- marksizem in narodno vprašanje
- pomen Ivana Cankarja za slovensko delavsko gibanje
- marksizem pri Jugoslovanih v obdobju 1918-1945
- nastop Josipa Broza Tita, Edvarda Kardelja in Borisa Kidriča
- marksistična misel v Jugoslaviji po drugi svetovni vojni
- boj s stalinizmom za samoupravno in neuvrščeno socialistično pot
- marksistična filozofska misel in marksistična misel vodilnih družbenopolitičnih delavcev in teoretikov (Tito, Kardelj, Vlahović, M. Pijade, V. Bakarić idr.)
- podružbljanje vojne misli in prakse (SLO in DS).

7. ELEMENTI ZGODOVINE MARKSISTIČNE MISLI V SVETU

- marksizem in druga internacionala; marksizem v podoobi socialne demokracije
- leninistično obdobje razvoja marksistične misli
- podoba marksizma v frankfurtski šoli
- podoba marksizma v stalinistični reviziji
- marksizem in razvoj socializma po drugi svetovni vojni
- teoretična filozofska in politična bitka v mednarodnem delavskem gibanju s stalinističnim monopolom in hegemonizmom
- kriza družbene prakse in kriza marksizma
- marksizem in delavsko gibanje v poznem kapitalizmu
- spopad in dialog marksizma s strukturalizmom, eksistencializmom, neopozitivizmom, psihoanalizmom, krščanstvom in njihovimi družbenimi funkcijami v razrednem boju in socializmu kot svetovnem procesu.

Obveznosti udeležencev:

Znanje, pridobljeno v programu izpopolnjevanja, se lahko preveri s pisnim ali ustnim izpitom, ki se ocenjuje z ocenami od 1 do 10. Slušatelji morajo sodelovati pri vajah, ki potekajo v obliki ustnih nastopov in razprave na temelju gradiva, ki ga slušatelji vnaprej preštudirajo.

1.3. LITERATURA

Obvezna študijska literatura:

Poleg splošne obvezne literature za celoten program je navedena še literatura k posamičnim temeljnim temam. Širši izbor literature za nadaljnji poglobljen samostojen študij ali za izdelavo seminarskih nalog pa bodo slušatelji dopolnilnega usposabljanja lahko našli v Bibliografskem priločniku za učitelje STM, ki ga je izdal Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1982. Predavatelji posamičnih tem bodo predlagali obvezno literaturo za specifične probleme.

SPLOŠNA OBVEZNA IZVIRNO MARKSISTIČNA LITERATURA

Marx: Prispevek k židovskemu vprašanju v: Marx-Engels: Izbrana dela (nadalje označeni s kratico MEID) v petih zvezkih, Ljubljana 1977-80, zv. I. str. 149-188.

Marx: Kritika Heglove pravne filozofije. Uvod, MEID I. 189-208.

Marx: Pariški rokopisi 144 (izbor), MEID I, 301-319, 324-326, 329-345, 377-395.

Marx: Pripombe k Millu (izbor), MEID I, 402-403, 408-414, 415-420.

Engels: Očrti za kritiko nacionalne ekonomije (izbor), MEID, 211-223, 228-238.

Marx: Sveta družina (izbor), MEID I, 493-534.

Marx: Teze o Feuerbachu, MEID II, 356-362.

Marx-Engels: Nemška ideologija, MEID II, 11-99, 246-263, 270-311.

Marx-Engels: Komunistični manifest, MEID II, 567-631.

Marx: Beda filozofije, MEID II (poglavje o metodi), 471-494.

Marx: Temelji slobode. Osnovi kritike političke ekonomije, Zagreb 1974, uvod, obdobje ekonomskega formiranja družbe, MEID IV, 13-99.

Marx: Prispevek h kritiki politične ekonomije. Predgovor, MEID IV, 103-109.

Marx: 18 Brumaire Ludvika Bonaparte, MEID III, 445-574.

Marx: Kapital (izbor): K I, 9-13, 19-23, 83-90, 194-200, 201-224, 226-229, 233-377-380, 411-412, 431-453, 479, 484-495, 498-504, 571-583 in K III po stvarnem kazalu gesla iz metodologije, dialektike, antropologije, estetike, poleg teh še: fetišizem, delo, krščanstvo, vzgoja ipd.

Engels: Razvoj socializma od utopije do znanosti, MEID IV, 549-636.

Engels: Anti-Dühring: Uvod in poglavje o filozofiji, CZ 1948, CZ 1958, CZ 1976 ali CZ 1979.

Engels: Dialektika narode, CZ 1953 (izbor): 36-38, 45-52, 63-65, 66-72, 223-237, 239-243, 252-254 ter MEID IV, 513-528.

Engels: Ludwig Feuerbach in iztek nemške klasične filozofije, MEID V, 427-487.

Lenin: Filozofski zapisi, CZ 1975.

SISTEMATIČNA DELA IN ZBORNICI

B. Majer: Med znanostjo in metafiziko, Ljubljana 1969.

B. Debenjak: V alternativni, Ljubljana 1974.

B. Debenjak: F. Engels — Zgodovina in odtujitev, Maribor 1981.

B. Debenjak: Vstop v marksistično filozofijo, Komunist 1979,

A. Kirm: Izbrane teme iz marksistične filozofije, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana, 1979.

P. Vranicki: Zgodovina marksizma zv. 1-3, MK Ljubljana 1983.

P. Vranicki: Marksizem in socializem, Zagreb 1979.

V. Rus: Izvirna marksistična dialektika, Ljubljana 1978.

Marksistična filozofija, Naučna knjiga, Beograd 1977, 520 str.

ZGODOVINA IN PRAKSA MARKSISTIČNE MISLI V JUGOSLAVIJI

B. Ziherl-B. Osolnik: Marksistična misel včeraj in danes, Novi vidiki, Ljubljana 1975.

B. Ziherl: Ivan Cankar in njegova dela, Književnost in družba, Ljubljana 1975.

M. Pijade: Predgovor k izbranim spisom Dimitrija Tucovića, Beograd 1949.

B. Ziherl: Ob prazniku slovenskega naprednega tiska, Književnost in družba, Ljubljana 1957.

B. Ziherl: Včeraj in danes, Ljubljana 1974.

E. Kardelj: Beleške o naši družbeni kritiki, Ljubljana 1966.

Prispevek E. Kardelja: Ob 30-letnici KPS, teoretična priloga Komunist, Ljubljana, januar-april 1977.

M. Pijade: O Dimitriju Tucoviću, CZ Ljubljana 1950.

B. Kidrič: Izbrano delo, Ljubljana, MK 1972, 193 str.

Savremenici o Svetozaru Markoviću, Beograd, Rad 1976.

S. Marković: Sabrani spisi, Beograd, Kultura 1960.

J. Broz Tito: Boj za razvoj KPJ med obema vojnima, Posebna priloga Komunist, Ljubljana, 23. maja 1977.

M. Petrović: Savremena jugoslovenska filozofija, Subotica 1979, 408 str.

Jugoslovenska filozofija in marksizem, Antropos, 1977, št. V-VI.

Tito: Zbrana dela, Komunist, Borec 1978.

E. Kardelj: Izbrana dela, DZS, Ljubljana 1980.

2.1. Vzgojno-izobraževalni smotri

V izbranih poglavjih iz sociološkega pregleda jugoslovenske družbe slušatelji:

- spoznajo temeljne razvojne spremembe, njihovo globino, zgodovinsko utemeljenost in aktualna protislovja glede na marksistične sociološke razlage;

- dobijo celoten vpogled v socialistične revolucionarne spremembe, v pojave neskladnosti v razvoju, v globalna žarišča nasprotij in razrednega boja ter skušajo poglobiti razumevanje konfliktov in protislovij socializma in njegovih deformacij;

- spoznajo najpomembnejše določilnice celostnih procesov osvobajanja ljudi (od lastninskih sprememb do moralnih vrednot) in tiste posebne družbene pojave, ki so bili v preteklosti še posebno povezani z neenakostjo (narod, družina);

- poglobljajo stališče, da ne smejo učencem prikazovati olepšane, a vendarle popačene podobe naše resničnosti. Na neskladje med normativnim in dejanskim so učenci še posebno občutljivi; to neskladje je treba razumeti razvojno in ne statično;

- ugotavljajo, da to neskladje ne sme biti razlog za krepitev pasivnosti, občutka nemoči, ampak naj usmeri učence, da bodo pripravljene premagovati ta dualizem;

- spoznajo zgodovinsko opredeljenost našega sedanjega trenutka in s tem dobijo podlago za svoje kritično vrednotenje različnih pojavov v naši družbi;

- obravnavajo neskladje med normativnim in resničnim;

- odkrijejo posebnosti razvoja jugoslovenske družbe glede na nekatere druge razvite kapitalistične in socialistične družbe;

- spoznajo različne teoretične refleksije in si izoblikujejo merila za dialektično-materialistično obravnavo sodobnih družbenih problemov.

2.2 Vzgojno-izobraževalna vsebina

1. Težnje v spreminjanju sestave jugoslovenske družbe

Ekološki vidiki razvoja.

Demografski vidiki razvoja po posameznih republikah in pokrajinah; industrializacija, deagrariacija, urbanizacija in njihove družbene posledice; družbena mobilnost (kanali mobilnosti — priznani in nepriznani, vrste mobilnosti, posledice). Spreminjanje vasi (depupulacija, socialna varnost kmečkega prebivalstva); urbanizacija (posebnosti mestnega načina življenja, ekološki problemi). Podružbljanje obrambne in varnostne funkcije — oboroženo ljudstvo v jugoslovanski praksi; družbena samozaščita kot oblika podružbljanja varnostne funkcije.

2. Družbena neenakost, družbeni razredi, sloji

Marksistična in nemarksistična teoretična pojmovanja neenakosti in družbenih razredov, aktualnost marksistične razlage razredov in razrednega boja v sodobnosti (pozni kapitalizem, prehodno obdobje).

Socialistična revolucija kot vir globokih razrednih sprememb (spremembe v lastnini, samoupravljanje in struktura moči, delitev bogastva, vrednote in ideologija; delavski razred (problem opredelitve) in vprašanje nasprotnega razreda; globalni konflikti; družbena neenakost in slog življenja posameznih slojev v jugoslovanski družbi (kvalificirani in nekvalificirani delavci, nižji in srednji uslužbenci, tehnična in humanistična inteligenca, vodilni sloj, kmetje, obrtniki).

Brezrazrednost in razvoj, potrošniška usmerjenost in socialistični razvoj.

3. Položaj narodov in narodnosti v jugoslovanski družbi

Razredno in nacionalno v socialističnem razvoju od revolucionarnega etatizma do samoupravljanja; samoodločba narodov in problemi njenega uresničenja

vnanja v sodobnosti, problemi nacionalizma, šovinizma in unitarizma; razviti — nerazviti in nacionalni odnosi, položaj narodnostnih skupnosti.

4. Spreminjanje položaja žensk in družine

»Žensko vprašanje« in razrednost v jugoslovanski družbi: samoupravljanje kot podlaga za odpravljanje patriarhalnosti družine in »bisocialne reprodukcije«, kazalniki emancipacije in problemi podružbljanja družine; enakopravnost v družbi in družini ter emancipacija; oblike diskriminacije po spolu; o nekaterih pojavih v sodobni družini (stabilnost in krize).

5. Vzgoja in izobraževanje

Neskladja v izobraževanju; izobraževanje in družbena diferenciranost, re-produkcija ali preseganje neenakosti, socialna sestava učencev osnovnih in srednjih šol.

6. Nekateri problemi oblikovanja in utrjevanja socialistične morale

Revolucionarno spreminjanje materialnih razmerij, prava, ideologije — in vprašanje moralnih vrednot; meščansko in novo socialistično v medsebojnem boju; (ne)skladnost med moralnimi načeli, vrednotami, zapovedmi in objektivnimi možnostmi za nastajanje in utrjevanje socialistične morale; morala in moraliziranje v jugoslovanski družbi; nekateri problemi (odgovornost, sankcije, mehanizmi nadzora).

Pravice in dolžnosti občanov in splošne človeške pravice glede na deklaracijo OZN in akt o človeških pravicah.

Obveznosti udeležencev

Znanje, pridobljeno v programu izpopolnjevanja, se lahko preveri s pisnim ali z ustnim izpitom in se ocenjuje z ocenami od 1 do 10. Slušatelji morajo sodelovati pri vajah, ki potekajo kot usni nastopi in razprave na podlagi gradiva, ki ga vnaprej prešturirajo.

2.3. LITERATURA

Obvezna:

- S. Šušar: *Sociološki presjek jugoslovenskog društva*, Zagreb 1970.
E. Kardelj: *Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja*, Ljubljana 1978.
P. Klinar: *Poglavja iz razredne in slojevske strukture družbe*, Ljubljana.
J. Goričar: *Prispevek k vprašanju o slojevitosti strukture naše družbe* (Razprave in zapisi, Maribor, Obzorja 1979; str. 173—190).
M. Jogan: *Zakonska zveza in družina v socialistični samoupravni družbi (Sveto vanje za skupno življenje)*, Ljubljana, DE, 1980, str. 107—157).
B. Zihlerl: *Temelji marksistične občne sociologije*, Obzorja, Maribor 1979, str. 147—188 (narod) in 233—243 (morala).
M. Kerševan: *Razredna analiza in marksistična družbena teorija*, Ljubljana, DE 1980, 40—60.
E. Kardelj: *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*, DZS Ljubljana 1967.

Dopolnilna (le nekaj temeljnih del):

- S. Vrcan: *Društvene nejednakosti i moderno društvo*, Zagreb, Školska knjiga 1—74.
Več avtorjev: *Aktualni problemi marksizma* (razprave: M. Jogan, A. Kirn, J. Šter).
M. Pečuljić: *Klase i savremeno društvo*, Beograd 1967.
Več avtorjev: (ur. P. Jambrek): *Uvod v sociologijo*, druga knjiga. *Oblike združevanja in kultura*, DDU Univerzum Ljubljana 1979.
V. Tomšič: *Ženska, delo, družina, družba*, Ljubljana, Komunist 1976.
V. Tomšič: *Ženska v razvoju socialistične samoupravne Jugoslavije*, Ljubljana, DE, NŽ, 1980.
R. Rizman: *Marksizem in nacionalno vprašanje*, CZ, Ljubljana 1980.
D. Bilandžić: *Historija socialističke federativne republike Jugoslavije*, Školska knjiga, Zagreb 1978.
S. Šušar: *Samoupravljanje: druge alternative*, Zagreb.
S. Bezdanov: *Tito o vzgoji in izobraževanju*, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1978.

3 SODOBNI SOCIALIZEM

3.1 Vzgojno-izobraževalni smoti

Najpomembnejši cilji in naloge tega dela pouka Slušatelji;
— se seznanijo s temeljnimi značilnostmi, problemi in razvojnimi težnjami sodobnega sveta in si krepijo zavest o usodni soodvisnosti sodobnega sveta ter o etični in politični odgovornosti vseh naprednih sil v boju za mir in neločljivo povezanost boja za mir in boja za socializem;
— se seznanijo z najpomembnejšimi grupacijami, ki sestavljajo današnjo zvezo organiziranih socialističnih sil v svetu, z delavskimi in socialističnimi gibanji, z razvojem socialističnih idej in z najpomembnejšimi dosežki v družbeni praksi, ki konstituira socializem kot svetovni proces;
— si utrjujejo prepričanje o škodljivosti utesnjevanja socializma v blokovski državne okvire;
— naj ob predavanjih bolje dojemajo svet, ki nas obdaja in posebno vlogo, ki jo imajo v njem organizirane socialistične sile.

Predavanja so zamišljena tako, da je poudarek na sodobnih, zdajšnjih problemih. Seznanjanje s sodobnimi mednarodnimi problemi in temeljnimi koordinatami in značilnostmi sodobnega sveta omogoča slušateljem, da bolje spoznajo in razumejo najpomembnejše razvojne težnje. Pridobljeno znanje se preveri z ustnim ali pisnim izpitom.

3.2 Vzgojno-izobraževalna vsebina

1 SODOBNI SVET — SPLOŠNE ZNAČILNOSTI, PROBLEMI IN PROTISLOVJA

1.1 **Prehodno obdobje** — splošne značilnosti sodobne dobe kot dobe prehoda iz razredne družbe v brezrazredno, pojem in temeljna določila.

1.2 **Burna in dramatična ekspanzija človekovih ustvarjalnih, pa tudi rušilnih sil in zmogljivosti**. Človekovo obvladovanje naravnih sil, a hkrati hudo uničevanje lastnega življenjskega okolja in rušenje nekaterih pomembnih razsežnosti naravnega ravnotežja. Znanstveno-tehnološka revolucija: pojem, značilnosti, vplivi in problemi. Krepitev, pospeševanje ritma in intenzivnost sprememb v človekovem družbenem, tehničnem in najširšem življenjskem okolju. Problemi obvladovanja smeri in obsega ter sprememb in njihovih socialnih implikacij (problemi prilagajanja).

1.3 **Pojavi vse ostreje in globlje sistemske krize dveh prevladujočih načinov proizvodnje**: kriza modela državno-kapitalističnega sistema v razvitih kapitalističnih državah in kriza modela državnega socializma v državah t. i. realnega socializma. Vse jasneje izraženi znaki sistemske izčrpanosti obeh temeljnih modelov — načinov proizvodnje.

Najpomembnejši znaki sistemske krize modela državnega kapitalizma: upadanje stopnje rasti, naraščajoča nezaposlenost, inflacija, slabšanje položaja širokih ljudskih slojev, zaostrovanje socialnih nasprotij, posebno razrednega boja proletariata z vladajočo buržoazijo.

Temeljni načini in prizadevanja za premagovanje zdajšnje sistemske krize. Najpomembnejše manifestacije, vzroki in bistvo sistemske krize v državah t. i. realnega socializma. Kriza v Poljski kot izraz širše sistemske krize. Temeljne razsežnosti sistemske krize modela t. i. realnega socializma: gospodarska, politična, ideološka in moralna. Poti in možnosti za obvladovanje obstoječe sistemske krize.

1.4 **Delavski razred in značilne spremembe v razredni in socialni strukturi** tipičnih družbenih skupnosti. Številčna rast in spremembe v strukturi delavskega razreda. Spremembe v strukturi lastniških razredov. Srednji (prehodni) družbeni sloji. Spremembe v sestavi, položaju in družbeni vlogi kmetov.

1.5 **Etatizem in tehnokratizem**. Družbeni temelji, pojavi in pomen vse pogostejših pojavov etatizma. Etatične sile in težnje v razvitih kapitalističnih državah, državah v razvoju in državah t. i. realnega socializma — razlike v podobnosti.

Tehnokracija in tehnokratizem; glavne pojavne oblike, družbena vloga, pomen in viri.

1.6. Splošne značilnosti sodobnih mednarodnih odnosov

Boj med nasprotnimi težnjami odvisnosti in medsebojne odvisnosti, težnje k vse popolnejši samostojnosti in neodvisnosti na eni strani in težnje tistih, ki si prizadevajo na različne načine ohranjati in ovekovečiti odnose podrejenosti, odvisnosti in dominacije.

Imperializem in hegemonizem v mednarodnih odnosih. Bloki in blokovska delitev — bistvo teh delitev.

Politika in gibanje neuvrčenosti kot dejavnik omejevanja teženj blokov, da bi obvladala mednarodno skupnost in v svetovnih razmerjih vsilila prevlado; to pomeni, da bi uresničila svoje imperialistične in hegemonistične težnje.

Neuvrčenost kot najustreznejši okvir boja za družbeni napredek. Glavni strateški problemi sveta: razorožitev — oborožitev, nova gospodarska ureditev sveta, svetovni informacijski sistem, vloga OZN in njenih specializiranih organizacij.

1.7 **Odnos med razvitimi in nerazvitimi deli sveta kot eno najpomembnejših protislovij** zdajšnje mednarodne skupnosti.

Temeljni kazalniki — obseg tega pojava. Glavni vzroki prepada med razvitimi in nerazvitimi. Temeljni načini reševanja tega problema — stališča najpomembnejših skupin držav in političnih sil zdajšnjega sveta. Neuspeh dosedanjih prizadevanj, da se ta problem vsaj deloma ublaži. Težnje po nadaljnjem poglabljanju tega prepada in temu ustrezno zaostrovanje nasprotij med razvitimi in nerazvitimi. Možnosti in perspektive za reševanje tega problema. Njegove morebitne posledice za nadaljnji razvoj sodobnega sveta.

SOCIALIZEM KOT SVETOVNI PROCES

2.1 **Socializem kot svetovni proces** — bistvo in temeljne sestavine tega pojma. Najpomembnejše kontroverze v določanju vsebine tega pojma.

2.2 **Najpomembnejše zgodovinske pridobitve** v dosednji rasti in razvoju organiziranih delavskih in socialističnih sil.

Pomembni dosežki tako v horizontalni kot vertikalni rasti in razvoju teh sil. Dialektika med rastjo in pridobitvami ter velikimi problemi in protislovji, ki so spremljali in še zdaj spremljajo rast in razvoj teh sil. Najpomembnejši problemi in protislovja — veliki prodori pa tudi nekatera neizpolnjena pričakovanja.

2.3 **Najpomembnejše sile in težnje** v zdajšnjem mednarodnem socializmu, njihove glavne značilnosti, vpliv in vloga v boju za družbeni napredek in problemi:

— komunistične partije kot najmočnejša skupina organiziranih socialističnih sil. Najpomembnejše formacije: vladajoče komunistične partije, nevladajoče v razvitih zahodnoevropskih državah in partije v deželah v razvoju. Destalinizacija in vse širši pojavi ideološke in politične diferenciacije in pluralizma. Poraz monolitizma. Evrokomunizem kot novejši pojav bistvene značilnosti problemi in perspektive;

— socialisti in socialdemokrati — druga najpomembnejša skupina;
— razmestitev družbenih sil, temeljne značilnosti, vloga v razrednih in političnih bojih, vpliv, problemi in perspektive;
— ljudska gibanja kot oblika organiziranja socialističnih sil v državah v razvoju; ...

— sindikati — njihova vloga v različnih družbenih skupnostih in najpomembnejši problemi.

2.4 Poglavitni teoretični in politični problemi, ki jih imajo organizirane delavske in socialistične sile v sodobnem svetu:

- teorija revolucije in poti socialistične preobrazbe;
- boj za vključevanje delavcev v upravljanje in za neposredno socialistično demokracijo v celoti; od delavske participacije do socialističnega samoupravljanja;
- odnosi med socialističnimi silami, internacionalizem, monolitizem in hegemonizem.

Obveznosti udeležencev: Znanje, pridobljeno v programu izpopolnjevanja, se lahko preveri s pisnim ali ustnim izpitom, ki se ocenjuje z ocenami od 1 do 10. Slušatelji morajo sodelovati pri vajah, ki potekajo kot ustni nastopi in razprave na temelju gradiva, ki ga vnaprej preštudirajo.

3.3. LITERATURA

- Obvezna:
- Socializem, Beograd 1973, Izbor tekstov, BIGZ.
- Gradivo: X., XI. in XII. kongresa ZKJ, ki se nanaša na mednarodne probleme, Resolucija X. kongresa ZKJ.
- Pribičević: Temeljne značilnosti sodobnega sveta, Novi vidiki, Ljubljana 1976.
- B. Pribičević: Socializam svetski proces, Savremena administracija, Beograd 1982.
- A. Grličkov: Suvremeni svijet o socializmu, Zagreb, Kulturni radnik 1981.
- J. B. Tito: Jugoslavija v boju za neodvisnost in neuvršenost, DZS, Ljubljana 1977.
- Izbirna:
- R. Bahro: Alternativa — kritika realnog socializma, Globus, Zagreb 1981.
- P. Baran in P. Sweezy: Monopolni kapital, Zagreb 1969.
- L. Basso: Izgledi evropske levice, Beograd 1971.
- L. Basso: Socializam i revolucija, Globus, Zagreb 1981.
- V. Benko: Razvoj mednarodne skupnosti, Ljubljana 1975, FSPN (teze).
- E. Berlinguer: Komunističko pitanje 1969—1977, Izdavački centar Komunist, Beograd 1978.
- B. Caratan: Teorija revolucije i socializam, Zagreb 1982.
- Evrokomunizam i socializam, Globus, Zagreb 1979 (grupa avtora).
- A. Gorz: Tegobni socializam, Zagreb CDD.
- Gradiva konference voditeljev neuvršenih.
- Južnić: Kolonializam in dekolonizacija, Ljubljana 1979.
- Južnić: Politična vloga obojnih sil v nerazvitih državah, Tip, št. 5/1970
- Južnić: Socializam in država v razvoju, Ljubljana 1969.
- E. Kardelj: Govor na X. kongresu ZKJ.
- E. Kardelj: Revolucija i vojna misao, Beograd 1979.
- E. Kardelj: Istorijski koreni nesvrstavanja, Beograd 1975.
- E. Kardelj: Socializam in vojna, Ljubljana 1960.
- Košmrlj: Bruseljske pobude zahodnoevropskih komunističnih partij, TiP št. 1-2/74.
- Košmrlj: Po sledovih kongresov komunističnih partij, Tip št. 4/1974.
- S. Pretnar: Znanstveno-tehnična revolucija in dežele v razvoju, TiP, št. 1-2/74.
- N. Poulantzas: Država, vlast, socializam, Globus, Zagreb 1981
- Program ZKJ, prva tri poglavja.
- Promjene u savremenom razvijem kapitalizmu (zbornik I., II., III.), Izdavački centar Komunist, Beograd, 1972, 1973.
- R. Richta: Civilizacija na raskršću, Beograd 1972.
- V. Rus: Izvori in temelji neuvršenosti, CZ 1975.
- V. Rus: Neuvršenost in socialistična preobrazba človeštva, TiP, št. 11-12/74.
- SKJ i medjunarodni radnički pokret, Beograd 1960.
- Socializam kao svetski proces, Izdavački centar Komunist, Beograd 1978.
- Socializam i Zapadna Evropa (grupa avtora), Institut za medjunarodnu politiku in privredu, Beograd 1977.
- R. Supek: Participacija, radnička kontrola i samoupravljanje, Naprijed, Zagreb 1974.
- Strategija socializma, Izdavački centar Komunist, Beograd 1976.
- B. Tadić: Nesvrstanost u teoriji i praksi medjunarodnih odnosa, Institut za medjunarodnu politiku i privredu, Beograd 1976.
- Teorija in praksa: Hadži-Vasileva Jokica: Družbeni nosilci socialističnih sprememb v Africi, št. 11-12/74.
- P. Toliatti: Fragmenti iz dela, Beograd 1965.
- B. Verbić: EGS v institucionalni krizi, TiP, št. 6-7/72.
- P. Vranicki: Marksizam i socializam, Liber, Zagreb 1979.
- Zbornik radova o pojavima i teorijama samoupravljanja u savremenom svetu, Beograd 1974.
- S. Živanov: Stalinizam i destalinizacija.
- D. Weiss: Industrijska demokracija, Globus, Zagreb 1980.
- Temeljni podatki v Združenih narodih, Zavod SRS za šolstvo, Novi vidiki, Ljubljana 1976.
- B. Osolnik: Jugoslavija v neuvršenih in njenih specializiranih organizacijah, Novi vidiki, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana.
- Prevodi dokumentov OZN.

4 POGlavJA IZ POLITIČNE EKONOMIJE IN EKONOMSKEGA SISTEMA SFRJ

4.1 Vzgojno-izobraževalni smotri

Slušatelji se seznanijo s temeljnimi zakonitostmi družbene reprodukcije in še posebno s problemi blagovne proizvodnje v socializmu ter s protislovno

soodvisnostjo med trgov in družbenim planiranjem. Utrjuje se stališče, da družbeno-ekonomskega determinizma, ki izhaja iz družbenih zakonitosti, ni pa se tudi mogoče prepustiti pasivnosti in fatalizmu zaradi obstoja teh zakonitosti in v imenu njih podcenjevati možnosti akcije organiziranih subjektivnih sil in vseh akterjev samoupravnega in delegatskega sistema. Pravilno teoretsko razumevanje in razlaga tega protislovja v izobraževalnem procesu sta zelo pomembna tudi za oblikovanje učenčeve aktivne samoupravljalvske usmerjenosti. Napak bi bilo, če bi učenci zaradi družbene determiniranosti, ki jo začetuje ekonomske zakonitosti, dobili občutek, da so nemočni, nepotrebni ali celo, da je njihova družbena, samoupravna angažiranost v teh protislovljih nesmiselna in nemogoča.

4.2 Vzgojno-izobraževalne vsebine

Prvo poglavje

1. Predmet in metode ekonomskega raziskovanja

Opredelitev politične ekonomije in njena razmejitev od drugih ekonomskih ved. Politična ekonomija kot družbena, razredna in politična znanost. Politična ekonomija kapitalizma. Marxova metoda abstrakcije, zasnovana na dialektičnem materializmu in zgodovinskem prijemu. Ekonomske kategorije. Statična, komparativno-statična in dinamična analiza. Mikro- in makroekonomsko raziskovanje.

2. Delovanje družbenega proizvodnega procesa

Primerjava med naravnim in blagovnim gospodarstvom. Pogoji za nastanek menjave in blagovne proizvodnje. Proizvodnja — delitev — menjava — poraba. Dialektična povezanost in medsebojna odvisnost vseh štirih faz. Zakon vrednosti. Temeljne kategorije kapitalistične proizvodnje, blago, denar, cene, dohodki družbenih razredov, kapital, profit, profitni motiv, vrednost, presežna vrednost in eksploatacija. Akumulacija kapitala itn.

3. Delovanje sodobnega tržnega mehanizma

Pojem trga in njegove temeljne funkcije. Delovanje konkurence: popolna in nepopolna (monopolistična) konkurenca. Značilnosti delovanja tržnega mehanizma. Usklajevanje proizvodnje in porabe ter razporejanja razpoložljivih proizvodnih dejavnikov po proizvodnih vejah.

4. Profitni motiv in njegova realizacija

Težnja kapitalistov k maksimiranju profita. Presežna vrednost in profit. Povprečni profit in splošna profitna mera. Sprememba vrednosti v produkcijsko ceno.

Zakon tendenčnega padanja splošne profitne mere. Monopolne cene in monopolni profit v sodobnem kapitalizmu (modificirano delovanje zakona vrednosti).

5. Usoda blagovne proizvodnje v socializmu in pri nas v Jugoslaviji

- misli klasikov marksizma o blagovni proizvodnji v socializmu;
- nujnosti blagovne proizvodnje v socializmu;
- Stalinove misli o blagovni proizvodnji v socializmu;
- Kidričeve teze o blagovni proizvodnji v socializmu;
- soglasja in nesoglasja jugoslovanskih ekonomistov o blagovni proizvodnji pri nas;
- ideološke, politične in vojne implikacije sodobne blagovne proizvodnje v socializmu;
- blagovna proizvodnja in socialistični proizvodni odnosi.

6. Nagrajevanje po delu in po minulem delu

- načelo so proglasili klasiki marksizma (Marx v Gotshkem programu);
- težave pri uresničevanju zaradi blagovne proizvodnje;
- kategorija minulega dela in uresničevanje te kategorije v našem gospodarskem sistemu.

7. Dohodkovni sistem, delitev dohodka v delovni organizaciji in dohodkovni odnosi

- kaj je dohodek, ekonomska in družbena vsebina dohodka;
- delitev dohodka v delovni organizaciji;
- dohodkovni odnos.

Obveznosti udeležencev

Znanje, pridobljeno v programu izpopolnjevanja, se lahko preveri s pisnim ali z ustnim izpitom, ki se ocenjuje z ocenami od 1 do 10. Udeleženci oddajo še nalogo, ki podrobneje osvetljuje eno izmed poglavij v programu (približno 15 tipkanih strani). Slušatelji morajo sodelovati pri vajah, ki potekajo v obliki ustnih nastopov in razprav na temelju gradiva, ki ga vnaprej preštudirajo.

4.3 LITERATURA

- Obvezna (k poglavjem od 1 do 4):
- N. Sfiligoj: Osnove politične ekonomije, FSPN — DDU Univerzum, Ljubljana 1979.
- N. Sfiligoj: Izbrane teme iz marksistične politične ekonomije, Učbenik za učitelje STM, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana (v tisku).
- D. Nešić, Politička ekonomija, Zagreb.

— K poglavju 5:

B. Kidrič: Karakter blagovno denarnih odnosov v SFRJ, Komunist 1949, št. 1, str. 33-51.

B. Kavčič, J. Škerjanec: Boris Kidrič in samoupravljanje, Delavska enotnost, Ljubljana 1982, str. 44-64.

I. Maksimović: Razmišljanje o nekih teoretičnih in idejnih vprašanih blagovne produkcije v našem gospodarskem sistemu, Ekonomist št. 2-3, 1964.

A. Vecić: Uzroci robne proizvodnje u socializmu, Naučna knjiga, Beograd 1966, str. 40-76.

A. Bajt: Trg i socializam, posebej samoupravni, Ekonomska revija XXVII, 1976, št. 1-2, str. 15-26.

C. Mlakar: Blagovni značaj gospodarjenja v samoupravnom socialističnem gospodarskem sistemu: Ekonomski problemi naše socialistične graditve, Delavska enotnost, MK, Ljubljana 1978, str. 93-118.

— K poglavju 6:

B. Horvat: Raspodela prema radu u kolektivima, Naša stvarnost št. 1/1962.

F. Černe: Raspodjela dohodka prema radu u teoriji i stvarnosti, Ekonomist št. 2/1968.

A. Bajt: Faktori dohodka i osnovne ekonomske zakonitosti i u njegovoj raspodeli u soc. tržišnoj privredi, Ekonomist 1976.

E. Kardelj: Svobodno združeno delo: Brionske diskusije, DZS, Ljubljana 1978, str. 55-76.

J. Knez: Nekaj misli o izhodiščih pri delovanju temeljev in meril za pravice na podlagi minulega dela, Ekonomska revija št. 1-2/1982, Ljubljana, str. 49-70.

— K poglavju 7:

J. Škerjanec: Ekonomski sistem in ekonomska politika, Tretja izdaja, Marksiistična knjižnica Obzorja, Maribor 1982, str. 174-206.

Dopolnilna študijska literatura k poglavjem od 1 do 4:

P. A. Boran — P. M. Sweezy: Monopolni kapital, Esej o američkem ekonomskom i društvenom poretku, Zagreb 1969.

K. Marx: Kapital, Prvi zvezek, CZ Ljubljana 1961.

N. Sfiligoj: Kritika meščanske teorije tržnega mehanizma, Marksiistična knjižnica, Obzorja, Maribor 1979.

N. Sfiligoj: Nekateri temeljni ekonomski vidiki sodobnega monopolnega kapitalizma in njihova teoretična razlaga, Aktualni problemi marksizma, Delavska enotnost, Ljubljana 1980, str. 151-189.

5 POGlavJA IZ TEORIJE IN PRAKSE SAMOUPRAVLJANJA

5.1 Vzgojno-izobraževalni smotri

Predloženi program vsebuje tiste temeljne programske sklope, ki bistveno začujejo jugoslovanske samoupravni sistem kot stvaritev jugoslovanske družbe in njenih teoretikov. Jugoslovanski samoupravni in politični sistem se tudi organsko vključuje v svetovno dogajanje za prevlado socializma, čeprav seveda ne v smislu blokovskih opredelitev. Samoupravnega sistema ni mogoče preučevati le glede na predpise. Zato izhodišče programa ni samo opisovanje institutov, temveč je poudarek na razumevanju družbenih pojavov in procesov odločanja v samoupravni demokraciji. Program usmerja k spoznavanju naše samostojne poti v organizaciji družbe tudi na celotni ravni političnega sistema ter k spoznavanju zdajšnjih in zgodovinskih prednosti političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

Individualni študij učiteljev predmeta STM ostaja tudi nadalje temeljna podlaga za pridobivanje znanja, ki ga dopolnjujejo konzultacije in seminarsko delo. Poznavanje znanstveno-raziskovalnih (empiričnih) dosežkov našega političnega in še posebej delegatskega sistema bo učiteljem STM poleg drugega omogočilo tudi vrednotenje delovanja samoupravnega sistema in opozarjalo na vzroke neskladja med normativnim in stvarnim.

5.2 Vzgojno-izobraževalna vsebina

1. Samoupravna organiziranost združenega dela, povezovanje z osebnim delom v sistem družbenega dela

— odnos med združenim delom in zasebnim delom, družbeni pomen združenega dela;

- organizacijske oblike združenega dela;
- pomen temeljne organizacije združenega dela;
- delovna skupnost za opravljanje zadev skupnega pomena;
- temeljna organizacija skupnega pomena;
- druge organizacijske oblike združenega dela;
- organizacijske oblike dela s sredstvi v zasebni lasti;
- oblike povezovanja združenega dela in zasebnega dela.

2. Integracijski procesi v združenem delu

— tehnološki, ekonomski in družbeni (samoupravni) vzroki integracijskih procesov v gospodarstvu;

— glavne ovire integracijskih procesov med temeljnimi organizacijami proizvodnje, temeljnimi organizacijami skupnega pomena in delovnimi skupnostmi za opravljanje del skupnega pomena v delovni organizaciji;

— povezovanje v sestavljene organizacije združenega dela.

3. Odločanje delavcev v organizaciji združenega dela

— odločanje kot proces in opredelitev najpomembnejših stopenj v tem procesu: pobude za odločanje, opredelitve področja in ciljev odločanja, opredelitve različnih poti doseganja ciljev, izbira najprimernejše alternative, izvajanje odločitve in preverjanje tega izvajanja;

6

— odgovornost za samoupravno odločanje: model odgovornosti, posebnosti, ureditve, odgovornost v samoupravnih odnosih, uporaba sankcij v samoupravnih odnosih, kolektivna in individualna odgovornost, vrste odgovornosti delavcev v ozdu.

4. Uspešnost samoupravljanja

- teoretična in metodološka izhodišča;
- uspešnost sistema kot celote in uspešnost delovnih organizacij;
- merila uspešnosti;
- odnos med gospodarsko uspešnostjo in uresničevanjem samoupravljanja po ugotovitvah empiričnih raziskav;
- ocenjevanje zdajšnjih prizadevanj za stabilizacijo glede na uspešnost samoupravljanja.

5. Samoupravljanje in participacija

- sodobne oblike sodelovanja delavcev pri upravljanju podjetij v svetu;
- različne uporabe pojma samoupravljanje v svetu;
- vzroki privlačnosti samoupravljanja v sodobnem svetu;
- razlike in podobnosti med participacijo in jugoslovanskim samoupravljanjem.

6. Pluralizem samoupravnih interesov

- povezanost samoupravnega socializma in demokracije;
- samoupravljanje kot dejavnik razširitve središč odločanja;
- družbena integracija in samoupravljanje; instrumenti navpične povezanosti samoupravnega sistema, samoupravljanje kot organska integracija in tudi kot »demokratska centralizacija«;
- oblikovanje samoupravne politične kulture.

7. Delegatski sistem kot opredeljujoča prvina političnega sistema

- marksistična kritika teorije splošnega političnega predstavnštva;
- skupščinski sistem kot preraščanje meščanskega parlamentarizma in zanikanje predstavniških sistemov socialističnih držav, temelječih na etatizmu;
- skupščina kot sestavni del mehanizma družbenega samoupravljanja in najvišji organ oblasti;
- delegatski odnos kot oblika samoupravne komunikacije in oblika neposredne demokracije; odnos delegacije — delegat — temeljna družbena ravnanja;
- pomen tehnologije pripravljanja sklepov in odločitev v delegatskih odnosih.

8. Država in samoupravljanje

- funkcije države v oblikovanju samoupravne organizacije družbe;
- etatizem kot obvladovanje oblasti, odtujene človeku;
- pojavi decentraliziranega etatizma in birokratizma;
- samoupravljanje kot nasprotna teza birokratsko etatističnim in tehnokratskim težnjam.

9. Družbenopolitične skupnosti in samoupravni sistem

- a) občina kot samoupravna in temeljna družbenopolitična skupnost; občina kot družbenopolitična skupnost, kjer se neposredno združujeta samoupravni mehanizem in oblast; urejanje medsebojnih družbenih odnosov v občini; instrumenti neposredne socialistične demokracije v občini;
- b) socialistična republika kot država in socialistična samoupravna demokratska skupnost; dopolnjevanje procesa 1) graditve državnosti socialistične republike in 2) procesa deetatizacije; socialistične avtonomne pokrajine v našem sistemu;
- c) organska povezanost jugoslovanskega federalizma z načelom samoodločbe narodov; vpliv prakse samoupravnega preoblikovanja družbenih odnosov na naravo jugoslovanske federacije; jugoslovanska federacija kot instrument enakopravnega sodelovanja med narodi in narodnostmi; vloga federacije kot skupen interes socialističnih republik in pokrajin; pojem »kooperativnega federalizma«, federalizem in demokracija; odločanje v federativni strukturi jugoslovanske družbe.

10. Družbenopolitične organizacije kot organizirane sile socialistične zavesti

- nezdružljivost demokracije partijskega pluralizma s samoupravno družbo;
- vloga »subjektivnega dejavnika« v jugoslovanski držbi;
- organiziranost in usmerjenost jugoslovanske družbe ter družbena samodejnost;
- vodilna vloga zveze komunistov kot notranje sile samoupravnih odnosov;
- SZDL kot prostovoljna in demokratska zveza delovnih ljudi in občanov in kot mehanizem uresničevanja samoupravnih alternativ;
- sindikat kot najširša organizacija delavskega razreda, problem akcijske sposobnosti sindikatov.

Obveznost udeležencev

Znanje, pridobljeno v programu izpopolnjevanja, se lahko preveri s pisnim ali ustnim izpitom, ki se ocenjuje z ocenami od 1 do 10. Slušatelje morajo sodelovati pri vajah, ki potekajo kot ustni nastopi in razprave na temelju gradiva, ki ga vnaprej preštudirajo.

5.3 LITERATURA

Obvezna — za poglavja od 1 do 5:

B. Kavčič, I. Svetlik: Poglavje iz sociologije dela, Delavska enotnost, Ljubljana 1979, str. 9-34, 66-17, 141-157, 206-240

Za poglavja od 6 do 10:

E. Kardelj: Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, Komunist, Ljubljana 1977.

M. Ribarič: Delegatski sistem kot sredstvo integracije dela in politike, Obzorja Maribor 1979, poglavje Delegatski sistem po novi ustavi 1974 in sklepno poglavje Delegatski sistem kot sredstvo integracije dela in politike.

Zbornik Družbenopolitički sistem SFRJ, uredila Najdan Pašić in Balša Špadijer, Radnička štampa, Beograd 1977, poglavje z naslovom Razvitak in struktura jugoslovanskega federalizma (avtor Balša Špadijer).

Dopolnila k poglavjem od 1 do 5:

J. Broz Tito: O delavskem samoupravljanju v gospodarskih podjetjih. Borba za socialistično demokracijo, knjiga V, Ljubljana 1974.

J. Broz Tito: Samoupravljanje, DZS, Ljubljana 1978.

E. Kardelj: Protislovja družbene lastnine v sodobni socialistični praksi, DZS, Ljubljana 1972.

K. Marx: Državljska vojna v Franciji V; Marx-Engels: Izbrana dela, Ljubljana 1950.

E. Kardelj: Svobodno združeno delo, DZS, Ljubljana 1978.

V. Štifter: Delavsko soodločanje in upravljanje v industrijskih podjetjih, Obzorja, Maribor 1969.

D. Bilandžić: Historija SFRJ, Školska knjiga, Zagreb.

A. Bibič: Interesi in politika, Delavska enotnost, Ljubljana 1981.

Teorija in praksa samoupravljanja v Jugoslaviji, Radnička štampa, Beograd 1972.

Zakon o združenem delu 1976.

Ustava SFRJ 1974.

V. Bakarič: Ekonomski politički aspekti socialističnega samoupravljanja, Svetlost, Sarajevo 1975.

Dopolnila k poglavjem od 6 do 10:

K. Marx: Državljska vojna v Franciji.

V. I. Lenin: Država in revolucija.

E. Kardelj: Problemi naše socialistične graditve, knjiga IX, DZS, Ljubljana 1974.

N. Pašić: Klase i politika, Beograd 1976.

N. Pašić: Političko organizovanje samoupravnog društva, Beograd 1974.

A. Bibič: Interesi in politika, Delavska enotnost, Ljubljana 1981.

J. Djordjević: Politički sistem, Beograd 1977.

Zbornik Družbenopolitički sistem SFRJ (uredila N. Pašić, B. Špadijer), Radnička štampa, Beograd 1967.

B. Markič: Izvršni svet in delegatski odnosi, izšlo v zborniku Delegatski sistem v SR Sloveniji, izdal Center za samoupravno dejavnost, Ljubljana 1979.

S. Jogan: Občina kot komuna, Tip 1078.

Ustava SR Slovenije in ustava SFRJ.

Program Zveze komunistov Jugoslavije.

M. Ribarič, C. Ribič: Kardeljeva zamisel družbenoekonomskega sistema, Delavska enotnost, Ljubljana 1982.

METODIKA PREDMETA SAMOUPRAVLJANJE S TEMELJI MARKSIZMA

1. Vzgojno-izobraževalni smotri predmeta

Pri tem predmetu naj si študent pridobi znanje o metodičnih problemih vzgoje socialistične osebnosti. V zvezi z metodičnimi problemi izvajanja vzgojno-izobraževalnega dela se mora študent seznaniti z uporabljivimi metodami in oblikami dela pri predmetnem področju STM. Spoznati mora didaktično bistvo posamezne metode in oblike dela, njene pozitivne in negativne didaktične lastnosti pa tudi možne različice njene uporabe. Seznan se tudi z drugimi metodičnimi sestavinami vzgojno-izobraževalnega dela, kot so npr.: učna načela, učna sredstva itd. Pri predmetu metodika STM študent spozna bistvo marksističnega razumevanja osebnosti in nastajanja naše samoupravne vzgojne teorije.

Predmet usposobi študenta tudi za razvijanje ustvarjalnega mišljenja pri učenju in pobude za razvijanje učenčevih dolžnosti in odgovornosti za razvoj naše samoupravne stvarnosti.

2. Poprejšnje znanje

Potrebno je splošno poprejšnje znanje iz pedagogike in didaktike, iz psihologije pouka in učenja ter spoznavanja temeljev marksizma in samoupravljanja.

3. Vzgojno-izobraževalna vsebina predmeta

Pojem in predmet metodika STM. Splošni pojem metodike. Odnos: metodika vzgoje in splošna teorija vzgoje, metodika pouka STM in didaktika, psihologija. Metodika STM v sistemu znanstvenih področij pedagogike — andragogike. Predmet metodike STM in njegova notranja zgradba.

Cilj poučevanja metodike STM je, da se študent seznanj s konstitutivnimi komponentami cilja: s kognitivno, z vzgojno in akcijsko. Študent se mora seznaniti z navedenimi komponentami cilja zato, da se učinkovito usposobi za moralno vzgojo in razvijanje učenčeve osebnosti.

Metodični problemi vzgoje socialistične osebnosti

Splošna vprašanja smotrov oblikovanja socialistične osebnosti

Vsestranski razvoj osebnosti kot poglavitni vzgojni smoter v naši družbi. Vsebina vzgojnih smotrov (splošno, posebno in posamezno v formulaciji smotrov). Razvoj vzgojnih smotrov v naši družbi. Temeljne sestavine vzgojnih smotrov v programih ZKJ in v drugih dokumentih.

Marksiistično razumevanje osebnosti in oblikovanje naše samoupravne vzgojne teorije.

Teorija osebnosti. Konkretizacija lastnosti osebnosti glede na vzgojne smotre v naši družbi. Temeljni dejavniki razvoja osebnosti glede na starostno dobo. Pomen lastne dejavnosti pri razvoju osebnosti. Bistvene značilnosti razvoja osebnosti v vzgoji, posebno v vzgojnem procesu pri predmetnem področju STM.

Razvoj zavesti, prepričan in stališč. Pojem zavesti. Razvoj osebnosti in zavest. Zavest kot temelj človekove dejavnosti. Prepričanja in stališča kot prva zavesti in podlaga človekovih ravnanj. Načini, oblike in metode oblikovanja zavesti pri predmetu STM.

Razvoj ustvarjalnega mišljenja in pobude. Ustvarjalno mišljenje kot podlaga za uveljavitev človekovega celostnega razvoja. Reševanje problemov kot podlaga človekove revolucionarne dejavnosti. Načini, oblike, metode in sredstva v razvijanju ustvarjalnega mišljenja in dejavnosti v predmetu STM.

Vzgoja socialističnega patriotizma in socialističnega internacionalizma.

Pojem patriotizma in internacionalizma. Družbena odvisnost in določnost teh pojmov, posebno v njihovem razrednem pomenu. Marksistični razredno-revolucionarni pogled na patriotizem, internacionalizem. Revolucionarna praksa ZK v razvoju patriotizma. Pomen vzgoje za razumevanje med narodi (priporočilo UNESCO leta 1974). Razvoj patriotizma pri pouku predmeta STM.

Razvijanje občutka dolžnosti in odgovornosti. Pojem dolžnosti in odgovornosti. Dolžnost kot družbena, sociološka in etična kategorija. Objektivna in subjektivna podlaga dolžnosti in odgovornosti. Vrste dolžnosti in odgovornosti. Oblike usposabljanja in raznolikost manifestacij dolžnosti in odgovornosti. Načini, metode in sredstva za razvijanje učenčeve dolžnosti in odgovornosti pri predmetu STM.

Oblikovanje svetovnega nazora in revolucionarnega odnosa do sveta. Pojem svetovnega nazora. Znanstveno in ideološko v svetovnem nazoru. Marksistično razumevanje sveta kot enotnosti znanstvenosti, idejnosti in revolucionarne dejavnosti. Razvijanje svetovnega nazora pri predmetu STM (oblike, metode).

Metodični problemi izvajanja pouka

Splošne značilnosti programa STM. Znanstvene, logične in psihološke značilnosti. Družbene značilnosti. Struktura vsebine predmeta STM.

Načela organizacije vzgojno-izobraževalnega dela pri pouku STM

Odnos metodičnih in didaktičnih načel. Načela: samoupravnost, vzgojnost, zavestna aktivnost in ustvarjanje, sistematičnost in postopnost, individualna in socialna usmerjenost, nazornost, enotnost teorije in prakse, prilagojenost učenčevi starosti, individualizacija, trajnost znanja, večšin in navad. Problem uporabe posameznih načel pri pouku STM.

Oblike dela, neposredno povezane s poukom STM: obiski, stažiranje, seminarske in druge oblike domačih nalog. Frontalni pouk, skupinski pouk, delo v dvojicah, individualno delo. Oblike povezave pouka STM z delom in delovnimi procesi. Oblike socialističnega samoupravnega vzgajanja v šoli in v okolju, kjer učenec živi.

Množični mediji, oblike kulturnega življenja in značilne dejavnosti glede na poučevanje STM.

Metode vzgojno-izobraževalnega dela pri predmetu STM. Značilnosti metod (ustne razlage, pogovori, razprave, demonstracije, metode dela z besedilom, urjenje in njihova uporaba pri poučevanju predmeta STM. Oblike in različne uporabe navedenih metod glede na vrsto vsebine. Dejavniki, ki vplivajo na izbiro metode. Problem kombinacije metod (metodičnih oblik in različic) in pomen teh kombinacij.

Samoizobraževalno delo pri poučevanju predmeta STM. Značilnosti metod (ustne razlage, pogovori, razprave, demonstracije, metode dela z besedilom, urjenje in njihova uporaba pri poučevanju predmeta STM. Oblike in različne uporabe navedenih metod glede na vrste vsebine. Dejavniki, ki vplivajo na izbiro metode. Problem kombinacije metod (metodičnih oblik in različic) in pomen teh kombinacij.

Samoizobraževalno delo pri poučevanju predmeta STM. Značilnosti organizacije samoizobraževanja in samovzgoje (oblike, metode, sredstva, tehnike). Problemi povezovanja posameznih oblik samoizobraževanja pri predmetu STM.

Učna sredstva, izobraževalna tehnologija pri predmetu STM. Različna učna sredstva in možnosti ter značilnosti njihove uporabe. Vloga žive besede in besedila. Pomen demonstracije v praksi in v življenju. Posebej o uporabi posameznih učnih sredstev glede na vsebine pri pouku STM.

Načrtovanje pouka STM. Tipi učnih ur (učna ura pridobivanje nove snovi, diskusijski tip učne ure, učna ura ponavljanja — utrjevanje snovi itd.) in njihove značilnosti. Organizacija seminarjev, razprav, konzultacij.

Problemi preverjanja in ocenjevanja rezultatov pri pouku STM. Vrste in načini preverjanja in ocenjevanja. Organizacija preverjanja in ocenjevanja pri pouku STM.

Učitelj, potrebe in problemi njegovega stalnega usposabljanja.

Predavateljeva osebnost. Strokovne in metodične lastnosti. Moralnopolitične lastnosti in aktivna družbena angažiranost. Učiteljev vzgojni vpliv, pro-

blemi komunikacije in sodelovanja učitelja STM z drugimi učitelji v šoli in z okoljem.

4. Obvezna literatura:

I. Mrmak: Prispevki k marksistični zasnovanosti vzgoje in izobraževanja, Novi vidiki, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1977.

I. Mrmak: Osnove metodike družbenopolitičnega izobraževanja odraslih, DDU Univerzum, Ljubljana 1977.

I. Mrmak: Samovzgoja, Novi vidiki, Zavod SRS za šolstvo, Ljubljana 1979.

I. Mrmak: Vzgojni smoter: vsestransko razvita osebnost — možnosti in problemi njenega formiranja v naši družbi danes. Sodobna pedagogika, Ljubljana 1980, št. 9-10.

Dopolnilna literatura:

V. Schmidt: Vzgoja samoupravljalcev, TIP, Ljubljana 1970, št. 3.

D. Savičević: Teorija i metodika marksističnog odgoja i obrazovanja odraslih, Školska knjiga, Zagreb 1976.

I. Mrmak: Vloga šole in učitelja v samoupravni socialistični vzgoji mladine, Sodobna pedagogika, Ljubljana 1973, št. 5.

R. Mejak: Samoupravljanje s temelji marksizma, Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana 1975, št. 1.

Metodika društveno-političnog odgoja i obrazovanja (grupa avtora), Andragoški centar, Zagreb 1974.

D. Franković: Didaktično-metodične misli o pouku predmeta samoupravljanje s temelji marksizma, Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana 1974, št. 4.

D. Franković: Bitna obilježja socialističke idejnosti i političnosti nastave, Zagreb 1977.

D. Franković: Kako vzgajati mladi rod v duhu marksizma, Sodobna pedagogika, Ljubljana 1974, št. 7-8.

S. Kranjc: Uvodni referat na posvetovanju: Socialistična vzgoja in marksistično izobraževanje mladine, Vzgoja in izobraževanje, Ljubljana 1972, št. 7.

5. Obveznosti slušateljev:

— ustni izpit iz teoretičnega dela predmeta

— izdelava seminarske naloge

— izdelava metodične priprave in metodični nastop na srednji šoli.

BELEŽKE

ZAVOD
SRS
ZA ŠOLSTVO

PROSVETNI DELAVEC
ŠT. 15
PRILOGA

Televizija v šoli 1984

JESENSKI PROGRAM
NOVEMBER, DECEMBER

VSEBINA

- Zgodovina

Ljubljana,
dne 8. oktobra 1984

ŠOLSKA TELEVIZIJA

SPORED — JESEN 1984

TOREK	ČETRTEK	CIKLUS	NASLOV ODDAJE	TRAJANJE
20. 11.	22. 11.	ZGODOVINA	Slovenski kmečki upor leta 1515	20'
27. 11.	29. 11.	ZGODOVINA	Hrvaško-slovenski kmečki upor 1573	20'
4. 12.	6. 12.	ZGODOVINA	Slovenski (leta 1635) in tolminski kmečki upor (1713)	20'
11. 12.	13. 12.	ZGODOVINA	Tito na čelu partije	64' 40"
18. 12.	20. 12.	ZGODOVINA	Tik pred fašističnim napadom na Jugoslavijo	54' 50"
25. 12.	27. 12.	ZGODOVINA	Aprilska vojna 1941	69' 02"

ZGODOVINA

2. oddaja

SLOVENSKI KMEČKI UPOR LETA 1515

VSEBINA: BRANKO REISP
SMOTRI IN NAPOTKI: VIDA WEDAM

torek: 20. 11. 1984
četrtek: 22. 11. 1984

SMOTRI

Gledalci ugotovijo vzroke, zakaj so lokalni upori v 16. stoletju prerasli v pravo revolucijo. Seznanijo se z glavnimi dogajanji in spoznajo vlogo voditeljev upora leta 1515. Spoznajo vlogo mest v uporu, ugotovijo trajanje in razsežnost upora in vzroke za končni neuspeh. Orientirajo se na zemljevidu. Smiselno uporabljajo zgodovinske vire. Uspesabljajo se, da bodo znali pridobljeno zgodovinsko znanje uporabiti v drugih miselnih zvezah, npr. pri književnosti in umetnosti.

VSEBINA

Nekaj desetletij po prvem punktu na Koroškem se je vnovič vzdignil mogočen uporniški val, ki je tokrat zajel skoraj vse slovensko ozemlje. Tudi po obsegu in ostrini obračuna s fevdalci je bil ta upor v naši zgodovini nekaj posebnega.

Kmetje so prirejali velika zborovanja, na katerih so utrjevali organizacijo zveze, volili voditelje in razpravljali o svojih zahtevah. V marcu so gorenjski kmetje večkrat zborovali. 15. aprila se je zbralo pri Ljubljani 5000 do 6000 kmetov, 14. maja so zborovali pri Novem mestu in od tam odšli v napad na Mehovo. Konec maja so spodnještajerski uporniki organizirali velik shod v Konjicah, ki so se ga udeležili tudi Kranjci in Korošci. 1. junija je 3000 puntarjev v Pustriici na Koroškem izvolilo svoje vrhovno vodstvo. Pomembna so bila tudi nekatera vojaška dejanja upornikov. V juniju se je plemiška vojska na Koroškem pred uporniki umikala čez vso deželo od Velikovca do Beljaka. V odgovor na plemiško okrutnost je okrog 20. junija 9000 kmetov zavzelo mesto in grad Brežice. Napadli in osvojili so še številne druge gradove.

Položaj ob višku upora je bil tak: razen nekaj najbolj utrjenih gradov in mest so uporniki obvladovali vso deželo; prevzeli so cesarjeve pravice in sodišča; grajski inventar so razdelili ali pa uničili. Prevzeli so torej funkcije oblasti in zavedno uničevali gospodarske temelje fevdalizma.

Po nastopu plemiške in cesarjeve najemniške vojske pa je slovenska kmečka zveza doživela odločilen vojaški poraz pri Celju. O tej usodni bitki se je ohranila tudi nemška pesem vojaških najemnikov, v kateri se kot refren ponavlja geslo upornikov Stara pravda in Le vkup, le vkup, le vkup, le vkup uboga gmajna. To so prve slovenske tiskane besede. Upor leta 1515 je zajel več kot 20.000 kvadratnih kilometrov ozemlja. S pripravami vred je trajal poldrugo leto, odprt boj pa štiri mesece. Udeležilo se ga je okrog 80.000 članov kmečke zveze. To je bilo največje kmečko uporniško gibanje pri Slovencih. Razširjeno je bilo skoraj po vsej slovenski zemlji (na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in Tolminskem), segalo pa je tudi prek narodnostne meje v nemške predele

Koroške in Štajerske. V mnogih pogledih je to gibanje, ki je po stoletjih spet združilo Slovence v skupnem boju, postalo izredno pomembno za naš nadaljnji razvoj.

Ta upor omenjajo že zgodovinpisci fevdalne dobe. Janez Vajkard Valvasor ga je imenoval celo »svetovno znani kmečki upor«. Njegove veličine se je zavedal Friedrich Engels v delu Nemška kmečka vojna, kjer z občudovanjem govori o bojih slovenskih kmetov leta 1515. Nanj je posebej opozoril Edvard Kardelj v svoji knjigi Razvoj slovenskega narodnega vprašanja. V marsičem novo znanstveno obdelavo pa je doživel z delom univerzitetnega profesorja dr. Boga Grafenauerja.

Tlačanska kmečka revolucija se je kljub porazu še nadaljevala. Prepoznamo spoznanju o usodnih vojaških napakah je bil podoben tudi postopen razvoj kmečkih zahtev, ki so le počasi zorele od pritožb gospodarske narave v pravi, revolucionarni uporniški načrt. To dozorevanje se je izrazilo petdeset let kasneje v jasnejšem načrtu hrvaško-slovenskega kmečkega upora.

NAPOTKI

Učitelji naj navajajo učence na branje literature, ki je bila omenjena v televizijski oddaji. Učencem naj dajo npr. nalogo, da naj v Engelsovi Nemški kmečki vojni poiščejo odlomek, ki govori o slovenskem kmečkem uporu leta 1515 in ta odlomek komentirajo.

Zgodovinske vire naj učitelji uporabljajo v skladu z razvojno stopnjo učenec. V osnovni šoli lahko zgodovinski vir, npr. pritožbe kmetov na zborovanju v Konjicah, rabi predvsem za ponazoritev dogajanja in popestritev učne ure. V nalogah objektivnega tipa preverimo, ali učenci poznajo pojme, ki jih določeni vir navaja, in ali razumejo bistvo problemov.

Primer take naloge:

Preverite pritožbe kmetov, zbranih v Konjicah, in odgovorite, ali se kmetje v 6. in 7. členu pritožujejo:

- A — zaradi povečane tlake;
- B — zaradi omejevanja kmečke trgovine;
- C — zaradi prevelikih dajatev državi;
- Č — zaradi dajatev cerkvi.

Deloma v osnovni, zlasti pa v srednji šoli uporabljamo vire kot izhodišče za reševanje problemov. Na primer: učenci razčlenijo pritožbe kmetov, zbranih v Konjicah, in na podlagi poznavanja družbenogospodarskih razmer na Slovenskem v tem času ugotovijo, v čem je razlika med resničnimi vzroki upora in vzroki, kot jih občutijo in navajajo kmetje. Kmetje se pritožujejo le glede konkretnih povečanih obveznosti, ne vidijo pa vzrokov, ki so povečane obveznosti povzročili. Ob primeru kmečkega upora leta 1515 lahko učencem tudi prikažemo pot od često nasprotujočih si zgodovinskih virov prek hipotez do znanstvenih spoznanj (ki pa so lahko še vedno relativna, če najdemo kasneje verodostojnejše zgodovinske vire). Tako lahko problemsko obravnavamo npr. vprašanje, ali je bil slovenski upor leta 1515 res vseslovenski, ali je zajel tudi Tolminsko.

ZGODOVINA

3. oddaja

HRVAŠKO-SLOVENSKI KMEČKI UPOR LETA 1573

VSEBINA: BRANKO REISP
SMOTRI IN NAPOTKI: VIDA WEDAM

torek: 27. 11. 1984
četrtek: 29. 11. 1984

SMOTRI

Gledalci ugotovijo vzroke za skupni nastop slovenskih in hrvaških kmetov v uporu. Seznanijo se s poglobljeno revolucionarnostjo uporniškega programa, s potekom upora, z glavnimi voditelji, z vzroki končnega neuspeha in s posledicami upora. Orientirajo se na zemljevidu. Znanje uporabijo pri književnosti in umetnosti.

VSEBINA

Tudi po letu 1515 so vzroki za upor in misel nanj še ostali. Živahna trgovina, skupna organizacija obrambe proti Turkom in vojna služba na turški meji so

zblížale slovenske in hrvaške kmete in ustvarile možnosti za skupen nastop. Upor sam pa je izšel iz Tahijeve gospodstev, kjer je izžemanje dobilo posebno ostre oblike. Okrog Jurijevega, leta 1972, so Tahijevi podložniki ustanovili uporniško »bratstvo«, kakor so imenovali svojo zvezo. Hiter razvoj upora in zrel program pa dokazujejo, da so se že tega leta začele temeljite priprave tudi za širok oborožen upor fevdalcev v celoti. Iz glavnih žarišč upora se je namreč uporniška organizacija zaradi podobno težkega položaja podložnikov razširila tudi drugam.

Uporniški program je temeljil na zahtevah starejših uporov, vendar je napravil velik korak naprej. Uporniki so se obrnili proti graščakom in tudi proti cerkvi, kolikor je ta fevdalce zagovarjala, jasno je bila izražena tudi zahteva po svobodnem kmečkem trgovanju. Po vojaški zmagi so hiteli ustanoviti novo državno telo, ki bi obsegalo hrvaške dežele in velik del slovenskih. Oblast, ki jo je imelo plemstvo, bi prevzelo uporniško bratstvo, ki je nameravalo ustanoviti v Zagrebu kmečko cesarsko namestništvo. To bi odločalo o dajatvah in davkih in o zavarovanju. Povsem nova poteza v tem načrtu je, da organizacija upora in vojaški cikli niso več upoštevali deželnih in državnih meja.

Za uresničenje tega programa je sredi trde zime tisoče puntarjev sledilo svojim voditeljem na dolgih pohodih v hrvaških in slovenskih deželah. Največja bitka vse kmečke puntarije pa se je bila 9. februarja pri Stubiških Toplicah. Gubčeva vojska je bila premagana šele po večurnem težkem boju na življenje in smrt. Padlo je 3000 upornikov.

Glavno območje upora je zajelo okrog 5000 kvadratnih kilometrov, odmeval pa je na površini skoraj 20.000 kvadratnih kilometrov. V njegovem žarišču se ga je udeležilo nad 12.000 upornikov, še več pa so jih zajele priprave in odmevi upora. Izredno velike so bile tudi žrtve, okrog 4000 padlih samo v večjih bitkah. Upor je trajal štirinajst dni.

Močno puntarsko izročilo, ki je od konca 15. in 16. stoletja živelo v naših deželah in zorelo od upora v upor, se je v hrvaško-slovenskem uporu izrazilo v najbolj dozoreli obliki. Uporniška misel je tedaj dosegla svoj najvišji revolucionarni vzpon. Zato sodijo veliki kmečki upori 16. stoletja med najpomembnejša poglavja slovenske zgodovine.

NAPOTKI

Učitelji naj opozarjajo učence v osnovni in srednji šoli na leposlovna dela, ki obravnavajo kmečke upore. Navajajo naj jih, da bodo zgodovinsko beletristiko brali kritično in da bodo ločevali zgodovinsko resnico od pesniške fantazije. Učenci naj berejo npr. Aškerčev cikel Stara pravda, Šenoov roman Seljačka buna, Krleževe Balade Petrice Kerempuha, Kreftovo dramo Velika

puntarija itd. Znanje učencev osnovne šole preverimo z nalogami objektivnega tipa — npr.:

Obkrožite pravilen odgovor!

V baladi Kronanje v Zagrebu opisuje Anton Aškerc Gubčevo usmrnitev. Opis v Aškerčevi pesmi je:
A — zgodovinsko popolnoma natančen;
B — popolnoma izmišljen;
C — Gubec je bil resnično kronan, vendar je pripoved o kronanju na železnem prestolu na Markovem trgu plod kasnejše legende;
Č — Gubec je bil resnično kronan na žarečem prestolu na Markovem trgu, vendar so njegove zadnje besede plod pesnikove fantazije in poziv naslednjim rodovom k borbenosti.

Zlasti učencem srednje šole lahko v zvezi z upori v 16. stoletju zastavimo tudi problemsko vprašanje, npr. kakšno vlogo ima reformacijsko gibanje (luteransko in plebejsko) v nemški kmečki vojni leta 1525, kakšno v kmečkih uporih na Slovenskem.

ZGODOVINA

4. oddaja

SLOVENSKI KMEČKI UPOR LETA 1635 IN TOLMINSKI KMEČKI UPOR LETA 1713

VSEBINA: BRANKO REISP

SMOTRI IN NAPOTKI: VIDA WEDAM

torek: 4. 12. 1984

četrek: 6. 12. 1984

SMOTRI

Gledalci spoznajo vzroke, potek in posledice zadnjega kmečkega upora stare vrste. Nato v povečanju državnih davkov ugotovijo vzroke za izbruh tolminskega punta in se seznanijo z voditelji upora, s potekom in tragičnim koncem, ugotovijo vzroke, zakaj kmečki upori postopoma prenehajo.

VSEBINA

V 16. stoletju zrahljani fevdalni red se je v 17. stoletju začasno utrdil. Vlada darjeva oblast se je okrepila, toda plemstvo je še vedno ohranilo vso gospodarsko moč in imelo v rokah upravo in sodstvo v deželi in nad podložniki. Izkoriščanje podložnikov se je celo povečalo. Številna kmečka uporniška gibanja so bila še nadalje odsev vladajočih razmer. Spomladi leta 1635 je nov kmečki upor zajel vso spodnjo Štajersko in velik del Kranjske. To je bil zadnji veliki upor stare vrste proti zemljiškim gospodom kot neposrednim izkoriščevalcem. Iz krajevnega, na gospostvo Ostrovnica pri Vranskem omejenega gibanja, se je v nekaj dneh razvil splošen spodnještajerski upor, ki se je razširil tudi čez deželne meje na Kranjsko. Številni gradovi so padli v kmečke roke. Spričo demonstracij in vaj graničarskih čet pri Žalcu pa je upornike zajel preplah. Na Notranjskem je bila kmečka vojska premagana pri Šilentaboru.

Upor leta 1635 je zajel nad 15.000 kvadratnih kilometrov ozemlja in je trajal dva meseca. Bolj kot doslej se je pokazalo, da se kmečka vojska ne more meriti z dobro izurjeno najemniško vojsko. Še posebej pa je zmanjševala upanje na uspeh navzočnost močnih vojaških sil v bližnji Vojni Krajini.

Seveda tudi posledje kmečke upornosti ni bilo mogoče zajezi, zato so se krajevni upori še ponavljali. Vse bolj pa je raslo tudi kmečko spoznanje, da krivci težav niso le zemljiški gospodje, ampak vedno hujši davčni pritisk države; to se je povsem jasno pokazalo ob velikem tolminskem punktu leta 1713.

V začetku 18. stoletja si je vladar že pridobil absolutno oblast, državni uradi pa so s svojo finančno politiko zadevali podložnika že tudi mimo zemljiškega gospostva. Poleg rednih in izrednih davkov, ki so jih izterjevali graščaki, so se tedaj uveljavili tudi davki na živila, zlasti na meso in vino. Ti novi davki in po-

stopki izkoriščevalskega zakupnika so sprožili leta 1713 veliki tolminski punt, ki se je iz prvotnega izhodišča razširil na vso Goriško in na del Kranjske ter je ogrožal tudi Trst. Po prvem izbruhu v marcu, ko se je 6.000 oboroženih Tolmincev zgromilo v Gorico, je nastalo za nekaj tednov zatišje, v maju pa je upor ponovno vzplamtel in se razširil čez vso deželo do morja. Vendar so upor spet zadušile čete iz Vojne Krajine. Svoj strašni epilog je dobil upor s krvavo sodbo nad voditelji upornih Tolmincev v Gorici.

Tolminski kmečki upor leta 1713 je zajel okrog 3.000 kvadratnih kilometrov ozemlja, udeležilo se ga je približno 750 kmečkih sosesk, trajal pa je poltretji mesec. To je bil zadnji veliki kmečki upor pred reformami Marije Terezije in Jožefa II., ki so z raznimi odločbami o tlaki, z omejitvijo sodnih pravic fevdalnih gospodov, ureditvijo dedovanja kmečke posesti, z odpravo osebne odgovornosti podložnika od fevdalca, spremenile temelje zemljiškega gospostva.

Hkrati je nastal preobrat v načinu poljedelske in živinorejske tehnike; vse to je spremenilo tudi življenje kmečkega prebivalstva.

Razen prikazanih velikih kmečkih uporov se je od začetkov v letu 1848, ki mu je sledil konec fevdalnega sistema, zvrstilo po vsej slovenski zemlji še nad 120 manjših uporov. Vsi so pripravljali pot za osvoboditev slovenskega človeka izpod graščinske oblasti.

Kmečki upori torej najbolje kažejo, da je slovensko ljudstvo od nekdaj skušalo svojo usodo oblikovati po svoji volji in da se pri tem ni ustrašilo žrtev. Prava na te stare uporniške korenine je navezal svoj program tudi narodnoosvobodilni boj leta 1941. Zato so ta obdobja slovenske zgodovine ne le redek zgled dostojanstvene preteklosti, temveč dobro poročstvo za prihodnost.

NAPOTKI

Učitelji naj učence opozorijo na gradivo, ki ga je zbral Branko Marušič (Veliki tolminski punt leta 1713). Učenci srednjih šol naj primerjajo opise tolminskega punta v različnih leposlovnih delih in ugotovijo, kateri slovenski pisatelj je najbolje poznal vire in je zato upor najbolj zgodovinsko verno opisal.

Ob koncu naj učenci sistematizirajo svoje znanje o kmečkih uporih. Ob tem jim lahko učitelji zastavijo vprašanja v obliki nalog objektivnega tipa, npr. naloga za učence v osnovni šoli.

Obkrožite črko pred nepravilno trditvijo:

Kmečki upor 1635 vojaško ni uspel:

A — ker so bili kmetje maloštevilni;

N — ker so bili kmetje med seboj preslabo povezani;

C — ker so bili v bližnji Vojni Krajini stalno močne in izurjene vojaške sile;

Č — ker so bili kmetje za boj s fevdalci preslabo izurjeni in oboroženi.

V napotkih so prikazane le nekatere metode dela ob televizijskih oddajah v razredu, učitelji pa bodo sami našli še nove metode in oblike dela.

ZGODOVINA — CIKLUS USTVARJANJE TITOVE JUGOSLAVIJE

Osnovno in srednje izobraževanje

USTVARJANJE TITOVE JUGOSLAVIJE

20 oddaj

UVOD IN NAVODILA: PRVENKA TURK

Ciklus 20 oddaj USTVARJANJE TITOVE JUGOSLAVIJE so si mnogi televizijski gledalci pa tudi učitelji in učenci že ogledali in spoznali njegovo neprecenljivo dokumentarno vrednost. Oddaja, ki je nastala kot skupen projekt vseh republik in pokrajin, je delo jugoslovanske televizije, mnogih zgodovinarjev, znanstvenih ustanov, uglednih družbenopolitičnih delavcev in najvidnejših revolucionarjev, ki so s svojimi pričevanji dopolnili in obogatili dragoceno dokumentarno gradivo. Ciklus je pomemben pripomoček pri preučevanju in spoznavanju najnovejše zgodovine in naše revolucionarne preteklosti.

Zaradi dolžine oddaj priporočamo, da šole vključijo oddaje v interesne dejavnosti. Oddaje naj spremljajo učenci v šoli ali doma in poročajo o njih v kratkih pisnih sestavkih. Zaradi obširnega gradiva naj učitelj že pred oddajo seznanja učence z vsebino in opozori na tiste silnice, ki so bile odločilne pri oblikovanju naše socialistične stvarnosti. Šolam, ki imajo interne televizije, svetuje-

mo, da serijo teh pomembnih dokumentarnih oddaj posnamejo in ohranijo kot dragocen vir pričevanj našega revolucionarnega zgodovinskega dogajanja.

NAVODILA

Učenci po ogledu oddaje v individualni ali skupinski obliki obdelajo v referatih le tisti del oddaje, za katerega so se sami odločili. Zaradi vsebinske zgoščenosti naj učitelj učence že pred oddajo seznanja z bistvom oddaje in glavnimi vsebinskimi poudarki. Referate učencev, ki bi nastali ob spremljanju oddaj zunaj pouka ali pri interesnih dejavnostih, uvrstimo tudi v redni pouk. Ker oddaje ne bodo sovpadale z učno snovjo, ki se obravnava v razredu, priporočamo, da postane vsebina oddaj del programa interesnih dejavnosti.

Pri internih televizijskih posnetkih oddaj naj se učitelj odloči za 20-minutna predvajanja. Oddaje je zaradi dolžine mogoče predvajati v treh delih. Učenci bodo ob krajših predvajanjih oddaj bolj zbrani. Aktivne oblike in metode dela bodo uspešnejše, če bo učitelj ob oddajah obravnaval tudi dostopne vire in literaturo. Z arhivskim gradivom, ki se omenja v oddaji, naj se učenci seznanijo z večkratnimi obiski v arhivu ali muzeju NOB. Učenci naj bi se povezali tudi s strokovnimi in drugimi soustvarjalci oddaj, ki bi jim še bolj približali in predočili pomen naše revolucionarne preteklosti.

Učitelji naj iz navodil razberejo glavne misli oddaje. Le tako bodo uresničeni smotri, ki jih zahteva oddaja. Čeprav so oddaje zasnovane kronološko, je vsaka oddaja sklenjena celota in jo lahko obravnavamo samostojno.

Smotri so hkrati napotila, ki naj pomagajo učencu in učitelju izluščiti bistvo sleherne oddaje.

ZGODOVINA

1. oddaja

TITO NA ČELU PARTIJE

RAZČLENITEV, VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN VSEBINA: **torek: 11. 12. 1984**
PRVENKA TURK **četrek: 13. 12. 1984**

Oddaja prikazuje najpomembnejša prelomna dogajanja med obema vojnama in sicer:

- nastanek skupne države kraljevine SHS
- ustanovitev KPJ
- krepitev fašizma in nacizma
- vlogo Josipa Broza Tita pri konsolidaciji KPJ
- ustvarjanje sodobne partije proletariata.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI

Učenci:

- spoznavajo vzroke narodnostnih in razrednih nasprotij v kraljevini SHS in nacionalistične težnje jugoslovanske buržoazije;
- ovrednotijo nevarnost raznarodovalne politike v zamejstvu in posledice za Slovence in Hrvate v Italiji, Avstriji in na Madžarskem ter za Makedonce v Bolgariji in Grčiji;

ZGODOVINA

2. oddaja

TIK PRED FAŠISTIČNIM NAPADOM NA JUGOSLAVIJO

RAZČLENITEV, VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN VSEBINA: **torek: 18. 12. 1984**
PRVENKA TURK **četrek: 20. 12. 1984**

Oddaja prikazuje najpomembnejša dogajanja pred fašističnim napadom na Jugoslavijo, in to:

- ekspanzijo fašizma v Evropi
- protifašistično in protirežimsko gibanje v državi
- boj KPJ za enotnost delavskega razreda in za reševanje narodnostnega vprašanja
- razširjanje vojne v Zahodni Evropi
- 27. marec 1941.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI

Učenci:

- spoznavajo nevarnost fašistične agresije;
- spoznavajo vlogo KPJ v razrednem in protifašističnem boju;
- se seznanijo z vzroki zaostrovanja političnih odnosov v državi;
- ovrednotijo boj KPJ pri reševanju narodnostnega vprašanja;
- se seznanijo z vlogo pete državne konference v Zagrebu, v procesu konsolidacije KPJ, in z načrtnimi pripravami partije na obrambo domovine pred fašističnim napadom na Jugoslavijo.

ZGODOVINA

3. oddaja

APRILSKA VOJNA 1941

RAZČLENITEV, VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI IN VSEBINA: **torek: 25. 12. 1984**
PRVENKA TURK **četrek: 27. 12. 1984**

Tretja oddaja serijske dokumentarne nadaljevanke Ustvarjanje Titove Jugoslavije kronološko prikazuje dogajanja od 25. marca 1941 do 6. aprila 1941:

- 27. marec 1941
- napad na Jugoslavijo (6. april 1941).

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI

Učenci:

- spoznavajo vlogo KPJ kot voditeljice močnega in enotnega ljudskega odpora za obrambo dežele;
- se seznanijo z vzroki poraza Jugoslavije v aprilski vojni;
- razčlenijo dokumentarno gradivo, zlasti številne razglase CK KPJ, dokumente o okupatorjevi vojaški oblasti;
- s pomočjo animiranih zemljevidov in drugih dokumentov se seznanjajo z zasedbo naše domovine po 6. aprilu 1941.

VSEBINA

Dokumentarno gradivo se na začetku oddaje omejuje na dogodke od 25. do 27. marca 1941. Iz razglasov CK KPJ razberemo odločne ukrepe za obrambo dežele.

— spoznavajo nevarnost fašistične agresije in vpliv fašizma v Jugoslaviji ter njegove posledice;

— se seznanijo z dejavnostjo KPJ v razrednem revolucionarnem boju socialno ogroženih ljudskih množic;

— se seznanijo z zasnovo KPJ o narodnostnem vprašanju v Jugoslaviji in s krepitvijo revolucionarne zavesti širokih delovnih množic.

VSEBINA

V prvi oddaji TITO NA ČELU PARTIJE spoznamo na podlagi številnega dokumentarnega gradiva najpomembnejša dogajanja v kraljevini SHS in tudi zunan nje, ki so vplivala na nadaljnje družbene pretrse. Oddaja še posebej opozori na dokumentarno gradivo, zlasti na vlogo številnih naprednih revolucionarnih glasil Proletarja, Novosti, Borbe. Dokumentarno gradivo nazorno izpričuje družbena in narodnostna nasprotja, vlogo KPJ v revolucionarnem boju množic za družbeno in narodnostno osvoboditev, vlogo Josipa Broza Tita v boju za konsolidacijo KPJ in njegovo delo v kominterni.

V obdobju po smrti kralja Aleksandra nameni oddaja posebno pozornost gospodarskemu, socialnemu in narodnostnemu vprašanju.

Dokumentarni posnetki prikazujejo priprave na fašistično agresijo in krepitve protifašističnih in nacionalističnih teženj jugoslovanske buržoazije. Konsolidacija partije in zbiranje naprednih sil okoli KPJ v skupnem boju proti fašizmu je v oddaji prikazana s številnim dokumentarnim gradivom 4. državne konference KPJ, vključena pa je tudi Titova analiza vloge in krepitve KPJ v boju proti fašizmu, snovanja KPS in KPH, SKOJ in ljudsko-frontnega gibanja. Ob koncu oddaje je prikazan odnos kominterne do KPJ in prihod tov. Tita na čelo partije.

VSEBINA

V drugi oddaji Ustvarjanje Titove Jugoslavije spoznavamo najpomembnejša dogajanja v Evropi pred fašističnim napadom na Jugoslavijo. Dokumentarni posnetki opozarjajo predvsem na nevarnost nemškega imperializma.

Iz dokumentarnega gradiva (razglasov KPJ) ugotavljamo vztrajno in nenehno skrb za obstoj Jugoslavije. Dokumentarni posnetki množičnih manifestacij, protifašističnih demonstracij izpričujejo vlogo KPJ v vse širšem protifašističnem in protirežimskem gibanju v državi. V oddaji so posebno poudarjeni delavski tisk in dokumenti 4. kongresa ZDSZ (Združene delavske sindikalne zveze), iz katerih je viden uspešen boj KPJ za enotnost delavskega razreda. Zelo je poudarjena tudi vloga naprednega mladinskega tiska in drugih glasil, zlasti Proleterja, kjer spoznavamo vlogo SKOJ kot enega najpomembnejših vzvodov v politiki in dejavnosti KPJ. Dokumentarni filmski posnetki prikazujejo vse hujše socialne nemire in vlogo političnih akcij partije na vasi, ki je postala pomembno prizorišče razrednega boja. V oddajo so vključeni komentarji naših najvidnejših političnih in družbenih delavcev. V komentarju Vide Tomšič je poudarjen boj žensk za gospodarsko osvoboditev in njihovo družbeno enakopravnost.

Izvirni tonski posnetki Titovega govora v Kumrovcu 27. marca 1977 potrjujejo vlogo partije v uspešnem razrednem in protifašističnem boju.

Dokumentarno gradivo prikazuje nadaljnjo zaostrovanje političnih odnosov v državi, približevanje režima in vlade politiki fašističnih sil, vse ostrije delitev buržoaznih krogov in začetek druge svetovne vojne. Iz razglasov KPJ, ki so vključeni v oddajo kot dokumentarno gradivo, spoznavamo poleg boja KPJ za rešitev družbenih, gospodarskih in narodnostnih problemov kraljevine Jugoslavije tudi problem obrambe domovine.

V dokumentarnih posnetkih je prikazana razdiralna dejavnost pete kolone, Kulturbunda in drugih nacionalističnih in separatističnih skupin. Fotografski posnetki in drugo dokumentarno gradivo kažejo protifašistično razpoloženje ljudskih množic po pristopu vlade Cvetković-Maček k trojnemu paktu, 27. marca 1941 v Beogradu in v drugih krajih Jugoslavije in vlogo KPJ.

Animirani zemljevidi gledalcem nazorno prikazujejo Hitlerjev vojaški načrt o uničenju Jugoslavije. Iz dokumentarnih posnetkov je vidna slaba pripravljenost države na obrambo dežele. Dokumenti o okupatorjevi vojaški oblasti dokazujejo zavrtnate metode zunanjega in notranjega sovražnika, kako razbiti pripravljenost ljudstva za obrambo dežele. Filmsko dokumentarno gradivo o 6. aprilu 1941 prikazuje vdor nemških čet na jugoslovansko ozemlje, napade na vojaška letališča, Goebbelsovo sporočilo o vojni napovedi in bombardiranje Beograda. V filmskem gradivu sledimo koncentričnim napadom nemških, italijanskih, madžarskih in bolgarskih sil, ki so zlomile fronte jugoslovanske vojske. V filmskem dokumentarnem gradivu je prikazan podpis brezpogojne kapitulacije jugoslovanske vojske in kapitulantsko stališče jugoslovanske vlade.

Iz pisma KPJ (maja 1941) razberemo vzroke za poraz v aprilski vojni.

Ob načrtu »Barbarossa« so izpostavljene mednarodne posledice aprilске vojne. Iz Hitlerjevih smernic o razdelitvi Jugoslavije je vidno popolno razkosanje države.

V oddaji je poudarjena vloga KPJ, ki je v aprilski vojni edina ohranila organizacijsko enotnost in prevzela zgodovinsko odgovornost za obstoj narodov in narodnosti Jugoslavije.

PRILOGO TELEVIZIJA V ŠOLI FINANCIRA IZOBRAŽEVALNA SKUPNOST SLOVENIJE

**ZAVOD SR SLOVENIJE
ZA MEDNARODNO ZNANSTVENO, TEHNIČNO,
PROSVETNO IN KULTURNO SODELOVANJE**

LJUBLJANA, Parmova 33
P.p. 104/II. Telefon 317-686, 316-157, 316-180
Telegram: ZAMTES, Ljubljana

RAZPIS

štipendij tujih vlad za udeležbo na poletnih tečajih jezikov v letu 1985. Zavod razpisuje štipendije tujih vlad na podlagi meddržavnih programov prosvetno-kulturnega sodelovanja za udeležbo na poletnih tečajih v letu 1985 za učitelje in profesorje, ki poučujejo tuje jezike na osnovnih in srednjih šolah, ter študente:

- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju nemškega jezika v Avstriji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika v Belgiji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju flamskega jezika v Belgiji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju bolgarskega jezika v Bolgariji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju češkega jezika v Pragi
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju češkega jezika v Brnu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju slovaškega jezika v Bratislavi
- 3 štipendije za udeležbo na tečaju angleškega jezika v Veliki Britaniji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju finskega jezika na Finskem
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika v Besançonu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika v Grenoblu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika v Sevresu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika za pedagoške svetovalce
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju francoskega jezika za univerzitetne profesorje ali asistente
- 2 štipendiji za udeležbo na tečaju francoskega jezika za študente romanistike v Dijonu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju mednarodnega prava v Haagu
- 2 štipendiji fondacije CINI za udeležbo na tečaju italijanskega jezika za študente romanistike v Benetkah
- 11 štipendij za udeležbo na tečaju italijanskega jezika v Perugi
- 8 štipendij za udeležbo na tečaju madžarskega jezika v Debrecenu na Madžarskem
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju danskega jezika na Danskem
- 3 štipendije za udeležbo na tečaju nemškega jezika v Dresdenu v NDR
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju norveškega jezika v Oslu na Norveškem
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju portugalskega jezika na Portugalskem
- 1 štipendijo za udeležbo na višjem tečaju poljskega jezika na Poljskem
- 1 štipendijo za udeležbo na nižjem tečaju poljskega jezika na Poljskem
- 10 štipendij za udeležbo na tečaju nemškega jezika za študente germanistike v ZR Nemčiji
- 6 štipendij za udeležbo na tečaju nemškega jezika za profesorje germanistike v ZR Nemčiji
- 2 štipendiji za udeležbo na tečaju nemškega jezika za negermaniste v ZR Nemčiji
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju ruskega jezika v Moskvi
- 2 štipendiji za udeležbo na tečaju ruskega jezika v Leningradu
- 1 štipendijo za udeležbo na tečaju španskega jezika v Španiji
- 2 štipendiji za udeležbo na tečaju švedskega jezika na Švedskem

Prijave za udeležbo na navedenih tečajih naj kandidati pošljejo na naslov: Zavod SRS za mednarodno znanstveno, tehnično, prosvetno in kulturno sodelovanje, Parmova 33, Ljubljana najkasneje do 15. novembra 1984.

Prijavi, ki mora vsebovati natančen naslov kandidata, je treba priložiti:

1. življenjepis
2. priporočilo delovne organizacije oz. univerzitetnega profesorja
3. fotokopijo diplome

Sredstva za potne stroške si morajo zagotoviti kandidati sami.

Komisija za delovna razmerja

OSNOVNE ŠOLE ZBORA ODPOSANCEV KOČEVJE

razpisuje neustrezno zasledena dela in naloge učiteljev:

- **TELESNE VZGOJE IN SAMOSTOJNEGA UČENJA V COŠ STARA CERKEV**, učitelj razrednega pouka ali učitelj telesne vzgoje za nedoločen čas
- **SLOVENSKEGA JEZIKA IN SPD**, učitelj razrednega pouka ali učitelj slovenskega jezika, PRU ali P, za določen čas (do vrnitve delavke s porodniškega dopusta)
- **RAZREDNEGA POUKA V TRETJEM RAZREDU** (nado-meščanje delavke, ki je na porodniškem dopustu od decembra do junija s pripadajočim dopustom)
- **TELESNE VZGOJE ZA POUK V ČETRTH RAZREDIH IN ZA VARSTVO VOZACEV**, učitelj razrednega pouka ali učitelj telesne vzgoje, PRU ali P, za določen čas (do konca junija s pripadajočim dopustom)
- **TEHNIČNE VZGOJE**, učitelj tehničnega pouka, PRU ali P, za nedoločen čas
- **LIKOVNE IN TEHNIČNE VZGOJE**, PRU ali P, za nedoločen čas

Prijavite se v 8 dneh po objavi razpisa. Kandidati morajo ustrezati pogojem 95. člena Zakona o osnovni šoli. Začetek dela takoj.

**VIO LAŠKO TOZD GLASBENA ŠOLA RADEČE
razpisuje dela in naloge
RAVNATELJA**

Kandidat mora izpolnjevati splošne pogoje in imeti:
— po zakonu o glasbenih šolah ustrezno izobrazbo
— najmanj 5 let delovnih izkušenj v glasbeni vzgoji.

Izbran bo za 4 leta.

Kandidati naj pošljejo prijave v 15 dneh po objavi v ovojnici z oznako »Za razpisno komisijo«.

Vsi, ki se bodo prijavi na razpis, bodo o izbiri obveščeni v 20 dneh po izteku prijavnega roka.

RADE VUKOVIĆ

**Klasici marksizma
u socialističkoj pedagoškoj
biblioteci Budućnost**

(1908—1941), Titovo Užice 1984

Ob 99. rojstnem dnevu Miloša B. Jankovića, najstarejšega jugoslovanskega pedagoga, je pripravil Rade Vuković razpravo, v kateri obravnava pomen in vlogo knjižne zbirke Budućnost, ki obsega 82 zvezkov; v teh je Miloš Janković objavjal dela naprednih pedagogov, pripadnikov marksizma. Rade Vuković je v razpravi predstavil vsebino posameznih zvezkov, saj je od prvega do 82 zvezka minilo že 33 let. V tem času se je kraljevina Srbija po balkanski in prvi svetovni vojni združila s Hrvati in Slovenci s kraljevino SHS. Razprava obsega sedem poglavij. Na začetku je objavljen kratek življenjepis Miloša Jankovića, enega od ustanoviteljev kluba učiteljev socialdemokratov Srbije. Zaradi njegove objektivnosti in humanizma so ga cenili tudi politični nasprotniki in ga priznavali za dobrega pedagoga. Zbirko Budućnost je spodbujal učitelj k študiju pedagogike in sociologije, saj le razgledan učitelj lahko uspešno opravlja svoje poslanstvo. Takrat je bila ustanovljena tudi socialistična stranka Srbije (1903) in mladi učitelj Janković je leta 1905 izdal v samozaložbi brošuro Misli iz socialističke literature, ki je izšla v Čupriji. Tri leta kasneje je začel izdajati zbirko Budućnost.

Ti zvezki so danes redkost, kajti v obeh vojnah je bilo požganih veliko šol in ubitih in pregnanih precej učiteljev, ki so bili pristajši naprednih zamisli v šolstvu.

Izhajanje te zbirke je razdeljeno na štiri obdobja: prvo zajema čas od 1908 do 1914, drugo od 1919 do 1929, tretje od 1930 do 1935 in četrto od 1935 do 1941. V prvem je izšlo 12 zvezkov, objavljena so bila dela Otta Rühla, Roberta Seidla, Klare Zetkin, Heinricha Schulza, Antona Panekuka, dva zvezka pa je napisal Janković sam. V drugem obdobju je izšlo 15 zvezkov. V letih med 1919 do 1921, tj. ko je bila ustanovljena Komunistična partija Jugoslavije, in sta izšla Obznana in Zakon o zaščiti države, so začeli komuniste preganjati. Knjižnice iz zbirke Budućnost imajo vse značilnosti časa, ko so si socialnodemokratska in komunistična načela nasprotovala.

Postavljena je bila zahteva o povesnosti pouka. V tej dobi je prišlo na Komunistično listo 59 državnih poslancev. Po Obznani je izšlo 14 zvezkov, ki so bili pisani v czopskem jeziku, vsebina pa je bila prirejena tako, da cenzura ni mogla vseh zapleniti. Urednik Janković je objavljaj besedila, ki mnogim niso bila po godu, čeprav so obravnavala med drugim tudi telesno kazen in druge teme, ki so bile za marsikoga zanimive. Tako prirejene zvezke je izdajal tudi zato, da bi opravil stik z naprednimi učitelji in jih povezoval. Naročnina je bila zelo majhna.

Malo bolj sproščena je bila vsebina v četrtem obdobju. Številni naročniki Budućnosti so sodelovali v naprednem učiteljskem gibanju. V Srbiji so se večalili v zadrugo Vuk Karadžić, na Hrvaškem v zadrugo Ivan Filipović, v Sloveniji v Učiteljski pokret. Večina članov teh učiteljskih gibanj se je leta 1941 vključila v narodnoosvobodilno gibanje. V tem obdobju je izšlo

26 zvezkov te knjižnice, ki so obsegali več kakor 680 strani, med njimi dela 16 najvidnejših pedagogov Sovjetske zveze.

V poglavju Marx in Engels je v knjižnici Budućnost namenjena pozornost pedagoški teoriji in praksi. Ko obravnava šolsko reformo, pisec pove, da bo morala le-ta ustrezati stvarnim potrebam družbe, kajti le tako se bodo razvili učenci v vsestransko razvite osebnosti. Sledijo poglavja o vtihotapljanju Leninovih idej v to zbirko, med njimi tudi zahteva po ločitvi šole od cerkve. Na kratko je prikazan prvi zvezek filozofsko-literarne knjižnice, ki je obsegal delo Fridericha Engelsa in prispevek Karla Marxa.

Na koncu sta objavljena statistika in imensko kazalo.

S to knjigo je Rade Vuković dopolnil svoje številne razprave o delovanju srbskih učiteljev.

Zbral je veliko novega gradiva in tako dopolnil zbornik, ki je izšel leta 1975 v Beogradu ob proslavi 90-letnice Miloša Jankovića.

FRANCE OSTANEK

**Zakaj ne
za polovico cenejše?**

Vodstvom vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobrazbenih organizacij ter razpisnim komisijam sporočamo, da bomo zunaj uveljavljenih razpisnih rokov objavljali razpise prostih del in nalog po nižjih cenah, za polovico ceneje kot dnevni tisk.

Na nas se nenehno obračajo na novo diplomirane učitelje, vzgojitelje in drugi pedagoški delavci, ki želijo najti zaposlitev. Tudi prosvetni delavci, ki želijo najti zaposlitev, iščejo informacije najprej v našem glasilu.

Zakaj ne bi tudi med šolskim letom objavljali vaših razpisov predvsem v našem skupnem glasilu?

Tako boste privarčevali nekaj denarja za drujne izdatke, glasilo pa pomagal opravljati strogo družbeno in strokovno-informativno vlogo.

Bralci! Preverite, ali sta vodstvo vaše organizacije in razpisna komisija seznanjeni z ugodnostmi, ki jih ponujamo! Vsem naročnikom pa ponujamo drugo ugodnost: brezplačno objavo kratkih sporočil o obletnicah mature in drugih srečanjih.

ADS — ANDRAGOŠKO DRUŠTVO SLOVENIJE
prirreja posvet

**IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH V DOLGOROČNEM
RAZVOJU SLOVENIJE**

na Bledu 19. in 20. oktobra 1984

za

- andragoške delavce
- pedagoge
- gospodarstvenike
- planerje
- raziskovalce
- družbeno-politične delavce

in vse, ki sodelujejo pri načrtovanju našega družbenega tehnološkega razvoja.

Informacije in prijave po telefonu (061) 316-937.

ATLAS

**Z Atlasom v Zagreb na
razstavo
stare kitajske kulture**

Za šole samo 860 din po osebi; Atlas Mestni trg št. 8, tel: 061 — 222-711 in 222-741

ATLAS

jugoslovanska turistična agencija, poslovna enota v Ljubljani organizira šolske izlete po domovini in tujini.

Pripravimo vam aranžmaje po vaši želji ali predlogu — še najboljše pa je, da nas pokličete po telefonu, prišli bomo k vam in se o vsem pogovorili.

Pokličite nas na tel. številko 061-222-711 ali 222-741.

Atlasu ni nič odveč. Ker smo najcenejši, še ne pomeni, da nismo tudi najboljši.

Naši svetovalci čakajo na vaš poziv.

**prosvetni
delavec**

Ustanovitelj: Republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje, izobraževanja in znanosti ter izobraževalna skupnost Slovenije — Izhaja štirinajstrednevno med šolskim letom.

Izdajateljski svet ČZP Prosvetni delavec: predsednik Aleš Golja, Bo-

gdan Čepič, Tea Dominko, Leopold Kejžar, Franci Kržan, Marjana Kunej, Vida Nered, Albin Pučlin, Alenka Pučko, Marija Skalar, Janez Sušnik, Jože Valentinčič, Viktor Žorž
Direktor: Jože Valentinčič

Uredniški odbor: Geza Cahuk, Tea Dominko, Jure Gartner, Marjana Kunej, Rudi Lešnik, Barica Marentič-Požarnik, Veljko

Troha, Jože Valentinčič, Marija Velikonja, Majda Vujović
Uredništvo: Jože Valentinčič, glavni urednik, Marjana Kunej, odgovorna urednica, Tea Dominko, tehnična urednica.
Naslov uredništva in uprave: Poljanski nasip 28, tel.: 315-585, poštni predal 21, Ljubljana 61104

Rokopisov in fotografij ne vračamo. Letna naročnina znaša 550 din za posameznike, 850 din pa za organizacije združenega dela in delovne skupnosti. Cena izvoda 30 din, pri povečanem obsegu pa 40 din. Študentje imajo pri skupinskih naročilih poseben popust. Številka tekočega računa: 50101-603-46509.

Tiska ČZP Ljudska pravica ISSN 0033-1643
Po mnenju Republiškega teja za vzgojo in izobraževanje časnik »Prosvetni delavec« prost temeljnega prometa davka od prometa proizvajalca (glej 7. točko 1. odstavka člena zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v pro-